

**T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**MARDİN MOR EFREM MANASTIRI
KİLİSESİ KORUMA VE RESTORASYON ÖNERİSİ**

HEVAL AYDIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMARLIK ANA BİLİM DALI

DİYARBAKIR

Haziran - 2019

T.C. DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
DİYARBAKIR

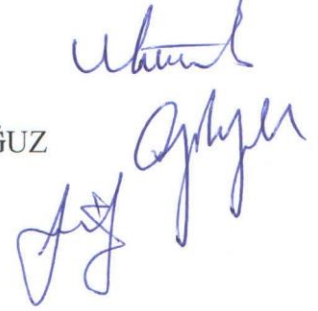
HEVAL AYDIN tarafından yapılan “MARDİN MOR EFREM MANASTIRI KİLİSESİ KORUMA VE RESTORASYON ÖNERİSİ” konulu bu çalışma, jürimiz tarafından MİMARLIK Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Başkan : Doç.Dr.M.Mücahit YILDIRIM

Üye : Dr.Öğrt.Üyesi Gülin PAYASLI OĞUZ

Üye : Dr.Öğrt.Üyesi Nurtekin ÖZEN

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 14/06/2019

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım.

.../.../.....

Prof. Dr. SEVTAP SÜMER EKER

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans eğitimim ve tez çalışmalarım süresince beni yönlendiren, yardımcı olan ve bilgisini esirgemeyen değerli danışmanım Doç.Dr. M.Mücahit YILDIRIM'a,

Yüksek Lisans eğitimim süresince gösterdiği ilgi ve destek için Prof.Dr.İşıl AYDIN'a ve Mimar Neslihan ALTUNKALEM'e

Rölöve ekibinde olmamı kabul ettiği ve arşivini paylaşıp çalışmalarına katkı sağladığı için Mimar M.Ata İLETMİŞ'e,

Eğitim süresince beni yalnız bırakmayan ve her zaman destek olan YT Architects ofisi çalışma arkadaşlarıma,

Hayatımın her döneminde yanımda olan ve her zaman ilgi ve desteklerini esirgemeyen tüm aileme sonsuz teşekkürler.

Haziran 2019

Heval AYDIN

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	I
İÇİNDEKİLER.....	II
ÖZET	V
ABSTRACT.....	VI
ÇİZELGE LİSTESİ.....	VII
ŞEKİL LİSTESİ.....	VIII
EKLER LİSTESİ.....	X
KISALTMA VE SİMGELER.....	XII
1. GİRİŞ	1
2. KAYNAK ÖZETLERİ.....	3
3. MATERYAL ve METOT.....	5
3.1. Mardin'in Tarihsel Gelişimi, Fiziksel ve Sosyal Yapısı	5
3.1.1. Mardin'in Tarihsel Gelişimi	5
3.1.2. Mardin'in Coğrafi Konumu ve Topografyası	7
3.1.3. Mardin'in Sosyal ve Demografik Yapısı.....	8
3.1.4. Mardin Süryanileri.....	8
3.2. Bir Yapı Türü Olarak Kilise	9
3.3. Mardin Manastır ve Kiliseleri	10
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	15
4.1. Mor Efram Manastırı'nın Tarihçesi.....	15
4.2. Mor Efram Manastırı'nın Mimari Özellikleri.....	16
4.2.1. Kentsel Konum ve Yönelme.....	16
4.2.2. Zemin Kat Plan Özellikleri.....	17
4.2.3. 1.Kat Plan Özellikleri.....	19
4.2.4. Bodrum Kat Plan Özellikleri	20

4.3.	Mor Efrem Manastırı Kilisesi	21
4.3.1.	Plan Özellikleri	21
4.3.1.1.	Naos	22
4.3.1.2.	Apsis ve Bema.....	24
4.3.1.3.	Apsidiol.....	25
4.3.1.4.	Diakonikon ve Papaz Odası	25
4.3.2.	Cephe Özellikleri	26
4.3.3.	Yapım Sistemi ve Malzeme Özellikleri	28
4.3.4.	Mimari Öğeler.....	29
4.3.4.1.	Pencereler.....	29
4.3.4.2.	Kapılar.....	32
4.3.4.3.	Kitabeler.....	34
4.3.5.	Bozulmalar ve Nedenleri	36
4.3.5.1.	Yüzey ve Doku Kayıpları	36
4.3.5.2.	Strüktürel Bozulma	37
4.3.5.3.	Kullanıcı Müdahaleleri.....	38
4.3.5.4.	Nemin Etkisiyle Oluşan Bozulmalar.....	39
4.4.	Restitüsyon.....	39
4.4.1.	Restitüsyon Çalışmasında Kullanılan Kaynaklar	40
4.4.2.	Mor Efrem Manastırı Kilisesi Restitüsyon Önerisi	43
4.5.	Restorasyon.....	44
4.5.1.	Restorasyon Yaklaşımı	44
4.5.2.	Koruma ve Onarıma İlişkin Değerlendirmeler	45
4.5.2.1.	Temizleme.....	45
4.5.2.2.	Sağlamlaştırma.....	46
4.5.2.3.	Bütünleme	46

4.5.2.4. Yeniden Yapım	46
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	47
5.1. İşlevlendirme.....	47
6. KAYNAKLAR	49
EKLER.....	53
ÖZGEÇMİŞ	102

ÖZET

MARDİN MOR EFREM MANASTIRI KİLİSESİ KORUMA VE RESTORASYON ÖNERİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Heval AYDIN

DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

2019

Mor Efrem Manastırı Kilisesi 1884 yılında Patrik Cerciüs Şelhet tarafından yaptırılmıştır. Kesme taştan yapılan ve çevresindeki çeşitli yapılardan meydana gelen Kilise, Süryani Katolik Cemaati'ne aittir.

Tezin amacı, önemli bir kültür mirası olan Mor Efrem Manastırı Kilisesi'nin korunması için proje hazırlamak ve gerekli müdahalelerin içeriğini belirtmektir.

Tez çalışması, Mor Efrem Manastırı Kilisesi'nin günümüzdeki durumunun ayrıntılı betimlemesini, rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerini içermektedir.

Sonuç olarak, hazırlanan projelerle Mor Efrem Manastırı Kilisesi'nin korunması ve yaşatılması için gerekli müdahalelerin niteliği anlatılmıştır. Bu çalışma, yapı ve çevresinin kültür mirası olarak gelecek nesillere aktarımı için yol haritası niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler:Mor Efrem, Kilise, Mardin, Koruma, Restorasyon

ABSTRACT

THE CONSERVATION AND RESTORATION PROJECT OF MOR EFREM MONASTERY CHURCH IN MARDIN

M.Sc. THESIS

Heval AYDIN

DEPARTMENT OF ARCHITECTURE
INSTITUTE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES
UNIVERSITY OF DICLE

2019

Mor Efrem Monastery Church was built by Patriarch Cerciüs Şelhet in 1884. The church is constructed cut stone and consists of priest rooms and various buildings around. The Church belongs to the Syriac Catholic Community.

The aim of the thesis is to prepare a project for the protection of Efrem Monastery Church, which is an important cultural heritage, and to indicate the contents of the necessary interventions.

The thesis work includes a detailed description of the current state of the Mor Efrem Monastery Church, as well as surveying, restitution and restoration projects.

As a result, the nature of the interventions required for the renovation and survival of the Mor Efrem Monastery Church, as well as the projects prepared, have been described. This work structure and its surroundings carry the character of a roadmap for transfer to future generations as cultural heritage.

Key words: Mor Efrem, Church, Mardin, Conservation, Restoration

ÇİZELGE LİSTESİ

<u>Çizelge No:</u>		<u>Sayfa</u>
Çizelge 3.1.	Meteorolojik Parametreler (Meteoroloji Genel Müdürlüğü)	8
Çizelge 3.2.	Mardin Kiliseleri Çizelgesi	11

ŞEKİL LİSTESİ

<u>Şekil No</u>		<u>Sayfa</u>
Şekil 3.1.	Mardin İlinin Türkiye Haritasındaki Konumu	7
Şekil 3.2.	Mardin Meryem Ana Kilisesi Mardin Mor Efrem Manastırı Kilisesi'ne Göre Konumu	12
Şekil 3.3.	Mardin Meryem Ana Kilisesi Plan Şeması	13
Şekil 3.4.	Mardin Meryem Ana Kilisesi Avlu Cepheleri	13
Şekil 3.5.	Mardin Meryem Ana Kilisesi Güney Cephesi	14
Şekil 4.1.	Mor Efrem Manastırı 1900 Yıllarının Başı	15
Şekil 4.2.	Mor Efrem Manastırı Uydu Görüntüsü	16
Şekil 4.3.	Mor Efrem Manastırı Halihazır Haritası	16
Şekil 4.4.	Mor Efrem Manastırı Genel Görünümü	16
Şekil 4.5.	Mor Efrem Manastırı Vaziyet Planı	17
Şekil 4.6.	Mor Efrem Manastırı Zemin kat planı	18
Şekil 4.7.	Kare Planlı Manastırın Üstten Görünümü	18
Şekil 4.8.	Avlular Arası Geçiş Merdiveni	18
Şekil 4.9.	Kuzey ve Batı Duvarı (Kaba yonu)	19
Şekil 4.10.	Güney Duvarı (Düzgün Kesme Taş)	19
Şekil 4.11.	Mor Efrem Manastırı 1.Kat planı	20
Şekil 4.12.	1.Kat Müştemilat	20
Şekil 4.13.	Bodrum Kat	21
Şekil 4.14.	Mor Efrem Manastırı Kilise Planı	22
Şekil 4.15.	Naos Doğu Alanı	22
Şekil 4.16.	Naos Batı Alanı	22
Şekil 4.17.	Güney Duvarda Yer Alan Pencereleler	23
Şekil 4.18.	Güney Giriş Kapısı ve Tepe Penceresi	23
Şekil 4.19.	Kuzey Duvarı Sağır Niş	23
Şekil 4.20.	Apsidiol	23
Şekil 4.21.	Batı Giriş Kapısı	23
Şekil 4.22.	Apsis	24
Şekil 4.23.	Apsis Üzerindeki Nişler	24
Şekil 4.24.	Bema Basamakları	24
Şekil 4.25.	Bemaya Açılan Kapı	24
Şekil 4.26.	Bema Kuzey Duvarı	24
Şekil 4.27.	Apsidiol	25
Şekil 4.28.	Apsidiol Arka Tarafı	25

Şekil 4.29.	Diakonikon ve Papaz Odasına Bağlantı Noktaları	26
Şekil 4.30.	Mor Efrem Manastırı Kilisesi Güney Cephesi	26
Şekil 4.31.	Mor Efrem Manastırı Kilisesi Batı Cephesi	27
Şekil 4.32.	Taşıyıcı Payandalar ve Duvarlar	28
Şekil 4.33.	Müştemilat Duvarı	28
Şekil 4.34.	Kilise çatı örtüsü	29
Şekil 4.35.	Mor Efrem Manastırı Kilisesi Güney cephesi	29
Şekil 4.36.	Güney Cephesi Penceresi Tip-1	30
Şekil 4.37.	Güney Cephesi Penceresi Tip-2	30
Şekil 4.38.	Güney Cephesi Pencere Tip-3	31
Şekil 4.39.	Güney Cephesi Pencere Tip-4	31
Şekil 4.40.	Doğu Cephesi Pencere Tip-5	32
Şekil 4.41.	Güney Cephesi Kapı Tip-1	32
Şekil 4.42.	Güney Cephesi Kapı Tip-2	33
Şekil 4.43.	Batı Cephesi Kapı	33
Şekil 4.44.	Güney Cephesi Kitabe-1	34
Şekil 4.45.	Güney Cephesi Kitabe-2	35
Şekil 4.46.	Batı Cephesi Kitabe	36
Şekil 4.47.	Taş Yüzeyde Kopmalar ve Aşınmalar	36
Şekil 4.48.	Kitabenin Çerçevesinde Zarar Gören Bezemeler	37
Şekil 4.49.	Aşınmadan Okunamayan Kitabe	37
Şekil 4.50.	Apsis Duvarındaki Çatlak	38
Şekil 4.51.	Batı Duvarı Çatlak	38
Şekil 4.52.	Tavandaki Çatlak	38
Şekil 4.53.	Tuğla Duvar Örumü ile Plan Müdahalesi	38
Şekil 4.54.	Apsise Açılan Kapı	39
Şekil 4.55.	Döşemedeki Beton Şap	39
Şekil 4.56.	Duvardaki Boya İzleri	39
Şekil 4.57.	Kilise İçi Nem	39
Şekil 4.58.	Papaz Odası Nem	39
Şekil 4.59.	Cephede Nem	39
Şekil 4.60.	Bodrum Kat Merdiven İzleri	41
Şekil 4.61.	Mor Efrem Manastırı 1900 Yılları Resimleri	41
Şekil 4.62.	Çevirisi Yapılan Kitabeler	42

EK LİSTESİ

<u>Ek No</u>		<u>Sayfa</u>
Ek-1:	Tescil Fişi	53
Ek-2:	Tapu Kaydı	54
Ek-3:	Mor Efrem Manastırı Kilisesi Eski Resimleri	55
Ek-4:	Mor Efrem Manastırı Kuşbakışı Resimleri	56
Ek-5:	Batıda Yer Alan Çağatay Caddesi	57
Ek-6:	Güneydeki 241.Erdes Sokak	57
Ek-7:	Doğuda Bulunan 248.Sokak	57
Ek-8:	Kilise Naos Alanı	58
Ek-9:	Kilise Apsis ve Yan Apsis	58
Ek-10:	Batı Avlusundan Kilise	59
Ek-11:	Güney Avlusundan Kilise	59
Ek-12:	Güney Avlusu ve Sokak	60
Ek-13:	Batı Avlusu ve Sokak	60
Ek-14/1:	Malzeme Analizi Bodrum Kat Planı	61
Ek-14/2:	Malzeme Analizi Zemin Kat Planı	62
Ek-14/3:	Malzeme Analizi 1. Kat Planı	63
Ek-14/4:	Malzeme Analizi Kesitler	64
Ek-14/5:	Malzeme Analizi Cepheler	65
Ek-15/1:	Hasar Analizi Bodrum Kat Planı	67
Ek-15/2:	Hasar Analizi Zemin Kat Planı	68
Ek-15/3:	Hasar Analizi 1. Kat Planı	69
Ek-15/4:	Hasar Analizi Kesitler	70
Ek-15/5:	Hasar Analizi Cepheler	71
Ek-16/1:	Rölöve Çizimi Vaziyet Planı	73
Ek-16/2:	Rölöve Çizimi Bodrum Kat Planı	74
Ek-16/3:	Rölöve Çizimi Zemin Planı	75
Ek-16/4:	Rölöve Çizimi 1. Kat Planı	76
Ek-16/5:	Rölöve Çizimi Kesitler	77
Ek-16/6:	Rölöve Çizimi Cepheler	78
Ek-17/1:	Restitüsyon Analizi Bodrum Kat Planı	79
Ek-17/2:	Restitüsyon Analizi Zemin Kat Planı	81
Ek-17/3:	Restitüsyon Analizi 1. Kat Planı	82
Ek-17/4:	Restitüsyon Analizi Kesitler	83
Ek-17/5:	Restitüsyon Analizi Cepheler	84
Ek-18/1:	Restitüsyon Çizimi Vaziyet Planı	85
Ek-18/2:	Restitüsyon Çizimi Bodrum Kat Planı	86
Ek-18/3:	Restitüsyon Çizimi Zemin Planı	87
Ek-18/4:	Restitüsyon Çizimi 1. Kat Planı	88
Ek-18/5:	Restitüsyon Çizimi Kesitler	89
Ek-18/6:	Restitüsyon Çizimi Cepheler	90
Ek-19/1:	Restorasyon Analizi Bodrum Kat Planı	91
Ek-19/2:	Restorasyon Analizi Zemin Kat Planı	92
Ek-19/3:	Restorasyon Analizi 1. Kat Planı	93
Ek-19/4:	Restorasyon Analizi Kesitler	94
Ek-19/5:	Restorasyon Analizi Cepheler	95
Ek-20/1:	Restorasyon Çizimi Vaziyet Planı	96
Ek-20/2:	Restorasyon Çizimi Bodrum Kat Planı	97
Ek-20/3:	Restorasyon Çizimi Zemin Planı	98

Ek-20/4:	Restorasyon Çizimi 1. Kat Planı	99
Ek-20/5:	Restorasyon Çizimi Kesitler	100
Ek-20/6:	Restorasyon Çizimi Cepheler	101

KISALTMA VE SİMGELER

Ark	: Arkadaşları
BKİ	: Bölge Kalkınma İdaresi
cm	: Santimetre
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
ICOMOS	: Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
İ.Ö.	: İslamdan Önce
m	: Metre
m²	: Metrekare
M.S.	: Milattan Sonra
Syf.	: Sayfa
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

1. GİRİŞ

Yüzyıllarca farklı millet, din ve cemaati barındıran Mardin'in sahip olduğu zenginlik ve çeşitlilik mimari mirasına yansımaktadır. Mardin mimari mirasındaki yapı türü çeşitliliği, kullanılan malzeme ve üslup sayesinde uyum yakalamıştır. Her bir yapı uyumlu bir bütünün parçası niteliğindedir.

Mardin'de yaşayan milletlerden Süryani'lerin nüfusu yurtdışına ve İstanbul'a yapılan göçlerle sayı olarak sürekli azalmıştır. Dünya üzerinde beş milyon olduğu düşünülen Süryani nüfusunun otuz beş bin kadarının Türkiye'de yaşadığı tahmin ediliyor. Büyük çoğunluğu İstanbul ve Mardin'de yaşayan Süryaniler için Tur Abdin olarak tanımlanan Mardin ve çevresi kutsal olarak kabul edilmektedir.

Mardin kültürel zenginliğin bir parçası olan Süryaniler tarih boyunca mimari mirasa katkıda bulunmuşlardır. Mardin ve çevresindeki manastır ve kiliselerin çoğu Süryani cemaatlerine hizmet vermiştir. Süryani nüfusun gittikçe azalması ve göçlerin artması sebebiyle kiliselere bağlı aileler azalmış ve zamanla kiliseler kapanmaya başlamıştır. Kullanılmayan veya yapılan kötü müdahalelerle farklı işlevlerde kullanılan yapılar zamanla bozulmalara maruz kalmıştır. Bu kiliselerden biri olan Mor Efrem Manastırı Kilisesi Süryani Katolik cemaatine aittir. Yörenin yapı özelliklerini taşıyan ve 1933 yılına kadar faal olan kilise daha sonra farklı işlevlerde kullanılmıştır. Kilise günümüzde kullanılmamaktadır. Yapı kullanıcı müdahaleleri nedeniyle zarar görmüştür. Her geçen gün bozulmalar artmakta ve yapının yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına sebep olmaktadır.

Çalışmanın amacı; anıt yapı özelliği taşıyan ve mimari mirasımızın bir parçası olan Mardin Mor Efrem Manastırı Kilisesi'nin durumunu belgelemek, mimari mirasın korunmasına katkı sağlamak ve bu yapı ışığında Mardin, Mardin Süryanileri ve Mardin'deki manastır ve kiliselerin kültürümüzdeki yerine ve değerine dikkat çekmektir.

Tez çalışmasının ilk bölümünde; Mardin ve Süryaniler ele alınmıştır. Mardin'nin tarihi, coğrafi konumu, sosyal ve demografik yapısı incelenmiştir. Süryaniler'in tarihi ve Mardin ile ilişkisi irdelenmiştir. İlk bölümde aynı zamanda Mardin' deki manastır ve kiliselere yer verilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde; Mardin Mor Efrem Manastırı ve Manastır'ın odak yapısı olan Mardin Mor Efrem Manastırı Kilisesi ele alınmıştır. Kilise tarih ve mimari olarak incelenmiş, rölöve çizimleri ve fotoğraflama yöntemiyle bugünkü durumu belgelenmiştir. Gözlemsel analizlerle bozulmalar ve nedenleri incelenmiştir. Kaynak araştırmaları ve yapı üzerindeki analizler ışığında restitüsyonu hazırlanmış, koruma ve müdahale kapsamının yer aldığı restorasyon projesi oluşturulmuştur.

2.KAYNAK ÖZETLERİ

Tez çalışmasında kullanılan kaynaklar aşağıda özetlenmiştir:

Adnan Çevik’in (2006), “I.Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu” kitabında “Üç Yüzyıllık Bir Başkent:Mardin Bildirisi” başlığıyla yer alan bildiriden Mardin’in tarihi ile ilgili bilgilerden yararlanılmıştır.

Mehmet Azimli’nin (2006), “I.Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu” kitabındaki “Klasik İslam Kaynaklarına Göre İlk Fetihten Artuklulara Mardin” adlı bildirisinden tarihi bilgilere ulaşılmıştır.

İslam Ansiklopedisi (2003), kitabında Mehmet Taştımir’in “Mardin” yazısından İslam dönemindeki durumu ile ilgili veriler alınmıştır.

Suavi Aydın, Kudret Emiroğlu, Oktay Özel, Süha Ünsal’in (2000), “Mardin,Aşiret,Cemaat,Devlet” kitabından Mardin tarihi ile ilgili bilgiler alınmıştır.

Oya Açıkalm, Suavi Aydın, Nurten Keçeli Canbeyoğlu, Gül Ergün, İlker M.İşoğlu, Abdurrahim Özmen, Süha Ünsal’in (2001), “Taşın Belleği Mardin” kitabında, UNDP ve GAP BKİ işbirliği ile geliştirilen ve İTÜ aracılığıyla yürütölen “Participatory Urban Rehabilitation in Mardin” isimli rapordan Mardin’in etnik yapısı ile ilgili bilgilerden yararlanılmıştır.

İ.Gölşen Kafkas’ın (2005), “Taşın Belleği Mardin” kitabında “Mardin’de Folklorik Yapılaşma” isimli yazısındaki Mardin folklorik yapısı hakkında verilere ulaşılmıştır.

Gabriel Akyüz’ün (1998), “Mardin İli’nin Merkezinde Civar Köylerinde Ve İlçelerinde Bulunan Kiliselerin Ve Manastırların Tarihi” kitabında yer alan ve Mor Efrem Manastırı çevresindeki kiliseler ile ilgili veriler ve fotoğraflardan yararlanılmıştır.

Yves Ternon’un (2013), “Mardin 1915 Bir Yıkımın Patolojik Anatomisi” kitabında yer verdiği Mor Efrem Kilisesi’nin geçirdiği işlev değışikliğı ile ilgili veriler alınmıştır.

M.Sami Döndüren, Özlem Şişik, Atila Demiröz’ün (2017), “Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi” içerisinde yayınlanan “Tarihi

Yapılarda Görülen Hasar Türleri” yazısında geçen yapılardaki strüktürel bozulmalar ile ilgili bilgiler alınmıştır.

Metin Ahunbay’ın (2008), “Eczacıbaşı Sanat Ansiklopesi” içeriğindeki tanımlamalarından yararlanılmıştır.

Zeynep Ahunbay’ın (2007), “Tarihi Çevre Koruma Ve Restorasyon” kitabından restitüsyonun tanımı ve müdahale yöntemleri ile ilgili bilgiler alıntılanmıştır.

Fatma Olgaç’ın (2002), “Mardin” kitabındaki Meryem Ana Kilisesi bilgilerden faydalanılmıştır.

Lory Zakar ve Kemal Kutgün Eyüpgiller’in (2015), “Mimari Restorasyon Koruma Teknik Ve Yöntemleri” kitabında bozulmalar ve nedenleri verilerinden yararlanılmıştır.

İbrahim Özcoşar’ın (2008), “19. Yüzyılda Mardin Süryanileri” kitabında anlatılan Mardin’in Osmanlılarca Fethi alınmıştır.

Mehmet Alpaslan Küçük’ün (2013), “İnanç Turizmi Açısından Türkiye’de Dini Mekanlar kitabında Kırklar Kilisesi” ile ilgili bilgilerden yararlanılmıştır.

Amine Seyhan Alkan Reis’in (2012), “Mardin Kentinin Korunması Kapsamında Surp Kevork Ermeni Kilisesi Restorasyon Önerisi” adlı yüksek lisans tezinde geçen Surp Kevork Kilisesi ile ilgili bilgilerden faydalanılmıştır.

Demet Ulusoy Binan’ın (1994), “Güzelyurt Örneğinde Kapadokya Bölgesi Yığma Taş Konut Mimarisinin Korunması İçin Bir Yöntem Araştırması” adlı doktora tezinde geçen restorasyon tanımlamasından yararlanılmıştır.

3. MATERYAL VE METOT

Çalışma konusu olan “Mardin Mor Efrem Manastırı Kilisesi” Süryani Katolik Kilisesi'dir. Süryanilerin anayurtları Mezopotamya, Anadolu ve Suriye bölgesidir. Günümüzde özelliklere Avrupa ülkelerine ve İstanbul'a yaşanan göçler nedeniyle buradaki Süryani nüfusu azalmıştır. 1985 yılı Süryani nüfusu 15.770 iken 2001 yılında 1.580'e kadar gerilemiştir (Taşkın 2005). Günümüzde Avrupa ülkelerinden geriye bir göç olduğu ve nüfusun artmaya başladığı belirtilmektedir. Nüfusun azalmaya başlaması nedeniyle manastır ve kiliseler kapanmaya başlamış veya farklı amaçlarla yapıya zarar verecek uygulamalar yapılarak kullanılmıştır. Hem mimari hem de kültürel mirasımızı yaşatmak, zarar gören ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan “Mardin Mor Efrem Manastırı Kilisesi” konusunun seçilmesinde etkin rol oynamıştır.

Çalışma kapsamında Mardin'in tarihi, coğrafyası ve etnik yapısı ile ilgili kaynak araştırması yapılmıştır. Kütüphane kaynakları taranmış, Yüksek Öğretim Kurulu Tez Merkezi'nde daha önce benzer konularda çalışılmış doktora ve yüksek lisans tezleri incelenmiştir.

Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü arşivinden yapının tescil fişi, tescil kararı incelenmiş, yapının bağlı olduğu vakıftan yapıya ait tapu kaydına ulaşılmıştır.

Kaynak taramalarında yapı ile ilgili detaylı bilgiye ulaşılamadığından Mardin Kırklar Kilisesinde Süryani cemaatine hizmet veren Hori Episkopos Gabriel Akyüz ile görüşülmüştür.

Yapının mevcut durumu ilk aşamada çekilen fotoğraflar ve alınan ölçümlerle ışığında yapılan rölöve çizimleri ile belgelenmiştir. Rölöve çizimleri kapsamında vaziyet planı, kat planları, kesitler ve cepheler çizildikten sonra analitik rölöve hazırlanmıştır. Analitik rölöve çalışmasında malzeme ve hasar analizi yapılmıştır. Eski resimler, yapıdan gelen izler ve benzer dönem örnekleri incelenerek yapının restitüsyon projesi hazırlanmıştır. Restorasyon projesi ile yapıda gerekli müdahale ve koruma önerileri belirtilmiştir.

3.1.Mardin'in Tarihsel Gelişimi, Fiziksel ve Sosyal Yapısı

3.1.1.Mardin'in Tarihsel Gelişimi

Mardin adına ilk olarak IV.yüzyılda Antakyalı tarihçi Ammanianus Marcellinus'un Amid-Nusaybin yolunun İzala dağı üzerinden, Maride (Mardin) ve Lorne kaleleri arasından geçtiği ile ilgili kaydında karşılaşmaktayız (Çevik 2006).

Akdeniz'de başlayıp diğer ucu Basra Körfezi'ne uzanan Bereketli Hilal'in tam tepe noktasını oluşturan Mardin bölgesine, İslam öncesi dönemde sırasıyla Subariler, Sami ve Turani kökende oldukları konusunda tartışmalar bulunan Sümerler, Sami ırkından Akadlar ve yine Babilliler, Hititler, Asuriler, Urartular hakim olmuştur. Son olarak Doğu Roma İmparatorluğu olan Bizans ile İran Bölgesindeki sülalelerin kurduğu devletler ve son olarak Sasaniler döneminde Mardin'in önemi artmıştır (Azimli 2006).

Mardin adı İslam kaynaklarından biri olan Ebu Yusuf'un (İ.Ö.182/798) Kitabü'l Harac eserinde geçmektedir. Eserde İslam fethi öncesi el-Cezire topraklarının Bizans ve Sasaniler'e ait bölümlerini anlatırken Mardin ile dağlık kesimindeki Dara ve Tur Abidin'in Bizanslılar'ın, Mardin'in hemen güneyinden başlayarak Sincar'a kadar uzanan ovanın ise İranlılar'ın hakimiyetinde olduğu belirtilmektedir. Belazüri de Mardin'in, Tur Abidin ve Dara ile beraber 19.(640) yılda İyazb. Ganm kumandasındaki İslam ordusu tarafından fethedildiğini belirtir ve ardından bölgede yoğun bir Arap iskanının olduğunu kaydeder. X.yüzyılın sonlarına doğru Hamdaniler'in bölge üzerindeki nüfuslarının zayıflamasıyla el-Cezire bölgesi, Meyyafarikin merkezli Mervaniler ile Nusaybin ve Musul merkezli Ukayliler arasında paylaşıldı. Bu konumuyla Mardin XI. yüzyılın son çeyreğine kadar iki emirliğin arasında sık sık el değiştirdi (Taşdemir 2003).

Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah 1083 yılında Mervani hakimiyetine son vermek için bölgeye ordu gönderdiği zaman Mardin, Mervanoğulları yönetimindedir. 1085 yılında Selçuklu topraklarına katılan Mardin artık Diyar-ı Bekr'in diğer şehirleri gibi Selçuklu idaresindedir. Bu dönem aynı zamanda Mardin yöresi de dahil olmak üzere el-Cezire'nin tamamında Türk varlığının da başlangıcını ifade eder. Nitekim artarak devam eden bu iskanın sonucunda artık bölge XI. yüzyılın sonu ve XII. yüzyılın başından itibaren Türkmen güçlerinin kontrolü altına girmiştir (Çevik 2006).

1108 yılında Artukoğullarının egemenliğine giren Mardin, 1387 yılında Timur ve 1401 yılında Sultan İsa tarafından kuşatılmıştır. Yüzyıl boyunca Karakoyun ve

Akkoyun arasındaki çekişmeye sahne olmuş ve 1508 yılında Safevilerin egemenliği altına girmiştir (Aydın ve ark. 2000).

Mardin ve çevresinin Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethi, Yavuz Sultan Selim'in doğu siyasetinin sonuçlarından biri ve Şah İsmail'e karşı aldığı Çaldıran zaferi sonrasında Doğu Anadolu'nun Osmanlı Devleti'ne bağlanması ile ilgilidir (Özcoşar 2008).

3.1.2.Mardin'in Coğrafi Konumu ve Topografyası

Mardin Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer almaktadır. Güneyinde Suriye, batısında Şanlıurfa, kuzeyinde Diyarbakır ve Batman, kuzeydoğusunda Siirt ve doğusunda Şırnak bulunur (Şekil 3.1). Mardin Mezopotamya Ovası ve Diyarbakır Platosu arasında yer almaktadır. Mardin iline bağlı 10 ilçe 696 mahalle vardır.

Şekil 3.1.Mardin İlinin Türkiye Haritasındaki Konumu

Mardin 8837 m² yüz ölçümüne sahiptir. 36 55 - 38 51 Kuzey Enlemleri ve 39 56 - 42 54 Doğu Boyamları arasında yer alır.

Doğu-Batı doğrultusunda uzanan dağlar Mardin topraklarının %4.8'ini kaplar ve ovanın ortalama 600 metre yüksekliktedir. Yükselti bazı kesimlerde 1000 metreyi aşmaktadır. Dağların kalkerli kesimleri hızla aşınarak platolara dönüşmüştür. Bu platolar yer yer yüzeye çıkan lavlarla kaplıdır.

Çizelge 3.1.Meteorolojik Parametreler (Meteoroloji Genel Müdürlüğü 2016)

Sıcaklık Ortalaması	15.9 C
Nem Ortalaması	% 49
Hakim Rüzgar Yönü	NNE (Kuzey – Kuzeydoğu)
Yağış Ortalaması	651.8 mm
Basınç Ortalaması	895.0 MB
Ortalama En Yüksek Yağış Ayı	Ocak (121.9 mm)

3.1.3.Mardin’in Sosyal ve Demografik Yapısı

Mardin’de kimlikler dine, etnik yapıya ve yaşanılan mekana göre tanımlanmaktadır. Dine göre Müslüman, Hristiyan ve Yezidi olarak belirtilmektedir. Müslümanların Arap kökenli olanlarında aile/soy bağları, Kürt kökenlilerde aşiret bağları güçlüdür. Etnik yapıya göre Arap, Kürt, Türk ve Arami olarak tanımlanmaktadır. Mekanı göre; köylü ve kentli, çoğu zamanda yaşanılan ilçeye göre farklılaşmadır (Açıkalın ve ark. 2001).

Mardin’de Arapça, Kürtçe, Türkçe ve daha çok ibadet dili olarak Süryanice kullanılmaktadır. Mardin’de yaşayanların büyük bir çoğunluğu en az iki dil konuşabilmektedir.

Mardin’de halı, kilim dokumacılığı, kuyumculuk, bakırcılık, terzilik, testicilik ve bazı ilçelerde şarap üreticiliği yapıldığı bilinmektedir. Taş oymacılığı ve marangozluk da Mardin’deki el sanatları arasında sayılabilir (Kafkas 2005).

3.1.4.Mardin Süryanileri

Mardin ve çevresinde yer alan kiliseleri içine alan Metropolitlik merkezine Süryaniler Tur Abdin adını vermektedir (Küçük 2008). Tur Abdin bölgesine IV. Yüzyılda yerleşen münzevilerin hayatlarından esinlenerek “Tanrı Hizmetkarları Dağı” olarak da adlandırılmaktadır. Bölge; Süryani manastırcılığının ilk mekanı olması sebebiyle Süryaniler için kutsaldır (Akyüz 1998).

Mardin Süryani nüfusu ile ilgili verilere 19. yüzyıl ve sonraki tarihlerde var olan bilgilerden ulaşabilmekteyiz. 1840 yılında Süryani Kadim nüfusu; köylerde ve şehirlerde yaşayan 10.455 aile ve manastırlarda yaşayan 2.300 aile olmak üzere toplam

12.755 veya yaklaşık 64.000 kişi olduğu tahmin edilmektedir. 1881-1893 yılları arasında Osmanlı genel sayımında toplam Süryani nüfusu 22.582 iken Mardin'deki Süryani nüfusu 10.479 olarak geçmektedir (Özcoşar 2008). 1914 Mardin Sancağında 192 bin olan Süryani nüfusu 1927 yılında 183 bine düşmüştür (Özmen 2006). Avrupa ülkeleri başta olmak üzere farklı ülkelere göçler sebebiyle nüfus 1985 yılında 15.770 olarak belirtilirken 2001'de 1.580'e gerilemiştir. 2012 yılında 2500 kadar olan Süryani sayısının geriye göçlerle artması beklentisi var (Zafer 2012).

3.2. Bir Yapı Türü Olarak Kilise

Türkçe olarak Hristiyan dininin ibadet edilen yapısını ifade eden kelime köken olarak Yunanca “ekklesia” kelimesinden gelmektedir. Latince'ye aynen alınan kelime önceleri demokratik halk toplantılarını nitelendirirken, daha sonra her türlü toplantı için kullanılmıştır. Kilise kelimesinin bir yapı türü olarak kullanılması 5. Yüzyıla dayanmaktadır (Ahunbay 2008).

Kilise mimarisinin mekanları ve bu mekanların işlevleri;

-Atrium (Ön Avlu):

Kilisenin giriş yönlerinde yer alan büyük ön avluyu ifade etmek için kullanılan atrium, cemaatin kiliseye girmeden önce toplandığı açık mekanı ifade etmektedir (Ahunbay 2008).

-Naos:

Kiliselerde halkın ibadet ettiği mekana verilen isimdir (Murray 2014).

-Apsis:

Yunanca'da tonoz anlamına gelen kelime kiliselerde kutsal bölümü içeren, çoğunlukla yapının doğusunda yer alan yarım daire ya da çokgen planlı bölümdür (Ahunbay 2008).

-Apsidiol:

Kilisenin yan neflerinde yer alan küçük apsislerdir (Ahunbay 2008).

-Bema:

Eski Yunan dilinde basamak, konuşmacı için yükseltlen platform anlamına gelen Bema, kilise mimarisinde apsisin önünde yer alan din adamlarının olduğu alanı ifade eder (Ahunbay 2008).

-Diakonikon:

Kilise adamlarının farklı mekan ihtiyaçlarını karşılayan, çoğunlukla kilise yöneticilerinin odalarına verilen isimdir (Ahunbay 2008).

Hristiyanlığın ilk devirlerinden günümüze kadar Mardin önemli bir merkez olmuştur ve birçok kiliseye ev sahipliği yapmıştır. Bölgedeki kiliseler kullanılan malzemeye yöreye özgü mimariye sahiptir.

3.3. Mardin Manastır ve Kiliseleri

Manastır ve kiliseler Mardin'in merkezine ve ilçelerine dağılmıştır. Bu manastır ve kiliseler Ermeni ve Süryani cemaatlerine aittir. Erken Hristiyan döneminde 19. Yüzyıla kadar uzanan farklı zamanlarda yapılmış örnekleri vardır. Çalışma kapsamında; Mardin merkezdeki manastır ve kiliseler araştırılıp bilgiler tablo haline getirilmiştir (Çizelge 3.2). Deyrul-Zafan Manastırı, Surp Kevork Kilisesi ve Mor Hürmüzd Kilisesi erken dönem dini yapılarını örneklemektedir. Bölgedeki pek çok manastır 6. yüzyıla tarihlendirilmiştir (Akyüz 1998). Kırklar Kilisesi ve Mort Şmuni Kilisesi de 6. yüzyıl yapılarındandır. Meryem Ana Kilisesi, Mor Yusuf Kilisesi ve Mor Efrem Manastırı'nın inşa dönemi 19. yüzyıl iken Mor Petrus Pavlus Kilisesi ise 20. Yüzyılda inşa edilmiştir. Mardin'de yer alan diğer yapılar gibi kullanılan ana malzeme yöresel kireç taşıdır.

Tezin çalışma konusu olan Mardin Mor Efrem Manastırı Kilisesi'ne cemaat ve yapılış dönemi olarak benzerlik gösteren Mardin Meryem Ana Kilisesi incelenmiştir.

Çizelge 3.2.Mardin Kiliseleri Çizelgesi

ADI	YAPILIŞ TARİHİ	PLAN ŞEMASI	CEMAAT	ÇAN KULESİ	CEPHE	YAPI ELEMANLARI		ÇATI ÖRTÜSÜ
						PENCERE	KAPI	
DEYRUL-ZAFARAN MANASTIRI	4. YY		SÜRYANI-ORTODOXS					KUBBE + TONÖZ
SURP KEVORK KİLİSESİ	420		ERMEÑİ-KATOLİK	YOK				TONÖZ
MÖR HÜZMÜRD KİLİSESİ	430		KELDANİ-KATOLİK					KUBBE + TONÖZ + BETONARME
KIRKLAR KİLİSESİ	6.YY		SÜRYANI-ORTODOXS					TONÖZ-KUBBE
MÖRT ŞMUNİ KİLİSESİ	6. YY		SÜRYANI-ORTODOXS					TONÖZ
MERYEM ANA KİLİSESİ	1860		SÜRYANI-KATOLİK					TONÖZ
MÖR YUSUF KİLİSESİ	1864		ERMEÑİ-KATOLİK					ÇAPRAZ TONÖZ
MÖR EFREM MANASTIRI	1884		SÜRYANI-KATOLİK	YOK				ÇAPRAZ TONÖZ
MÖR PETRUS PAVLUS KİLİSESİ	1914		SÜRYANI-ORTODOXS	YOK				ÇAPRAZ TONÖZ

-Mardin Meryem Ana Kilisesi

Mardin Meryem Ana Kilisesi Mardin Artuklu İlçesi Cumhuriyet Meydanı'nda yer almaktadır (Şekil 3.2).

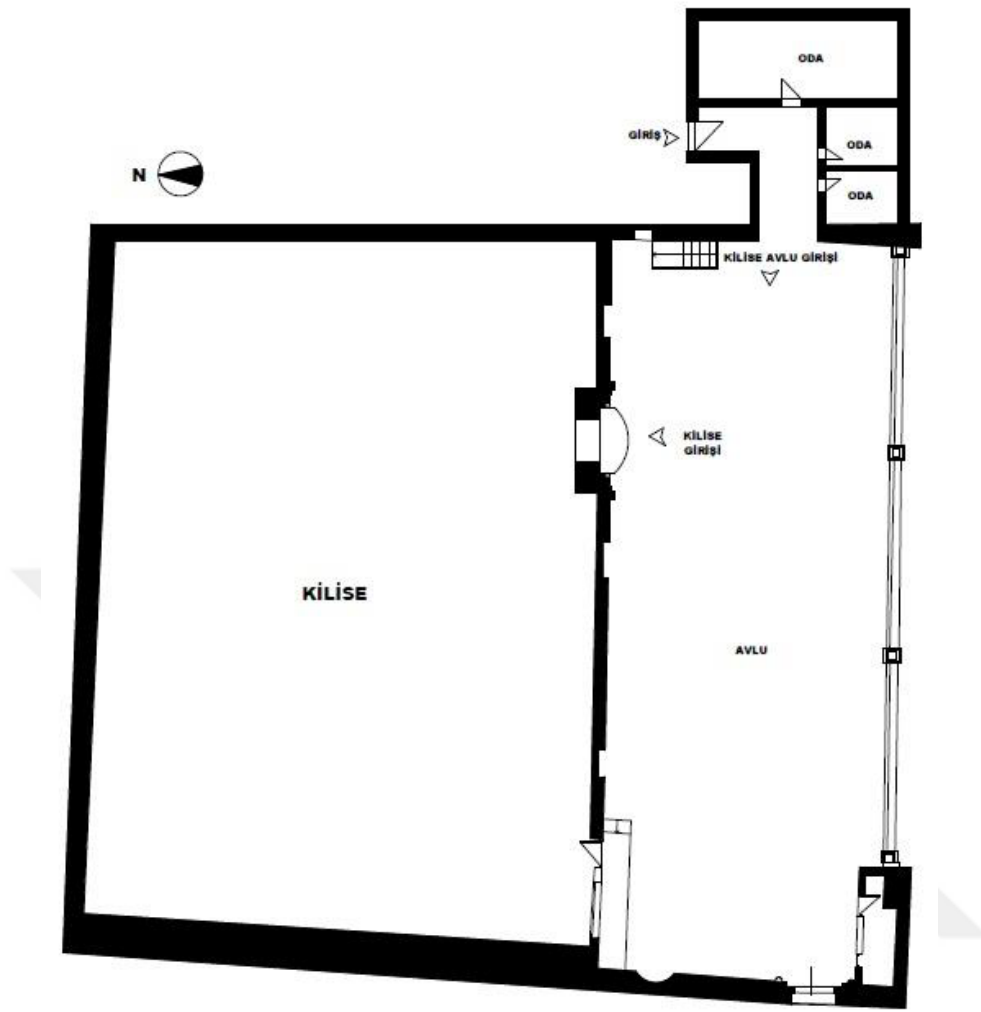

Şekil 3.2. Mardin Meryem Ana Kilisesi'nin Mardin Mor Efrem Manastırı Kilisesi'ne Göre Konumu

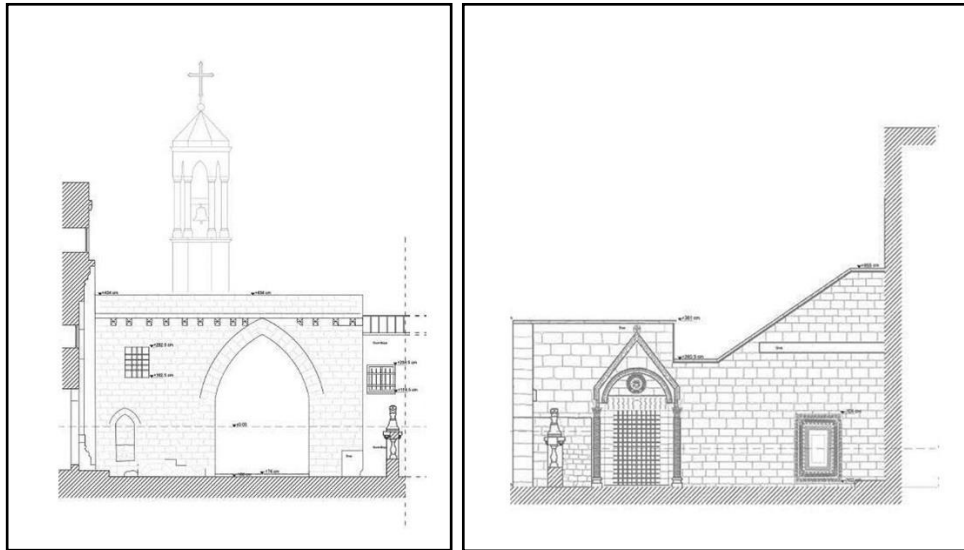
Meryem Ana Kilisesi'nin yapım tarihi ile ilgili bilgileri kilisenin giriş kapısında yer alan kitabeden alabiliyoruz. Süryanice kitabenin tercümesinin Gabriyel Akyüz yapmıştır. Kitabenin çevirisi; 'Bu mekan ne kadar heybetlidir. Bu mekan ancak Allah'ın evidir. Göklerin kapısı budur. Meryem Ana Kilisesi (Yoldath Aloho Kilisesi), M.S. 1860 yılında Süryaniler'in Antakya Patriği Moran Mor İğnatiyos Antun Semheri yardımıyla tamamlanmıştır.' Kilisenin batı cephesine bitişik olarak 1895 yılında patrikhane inşa edilmiştir. Günümüzde patrikhane müze olarak kullanılmaktadır.

Meryem Ana Kilisesi; Kilise, Kilise'nin güneyinde yer alan avlu ve günümüzde konut olarak kullanılan mekanlardan oluşmaktadır.

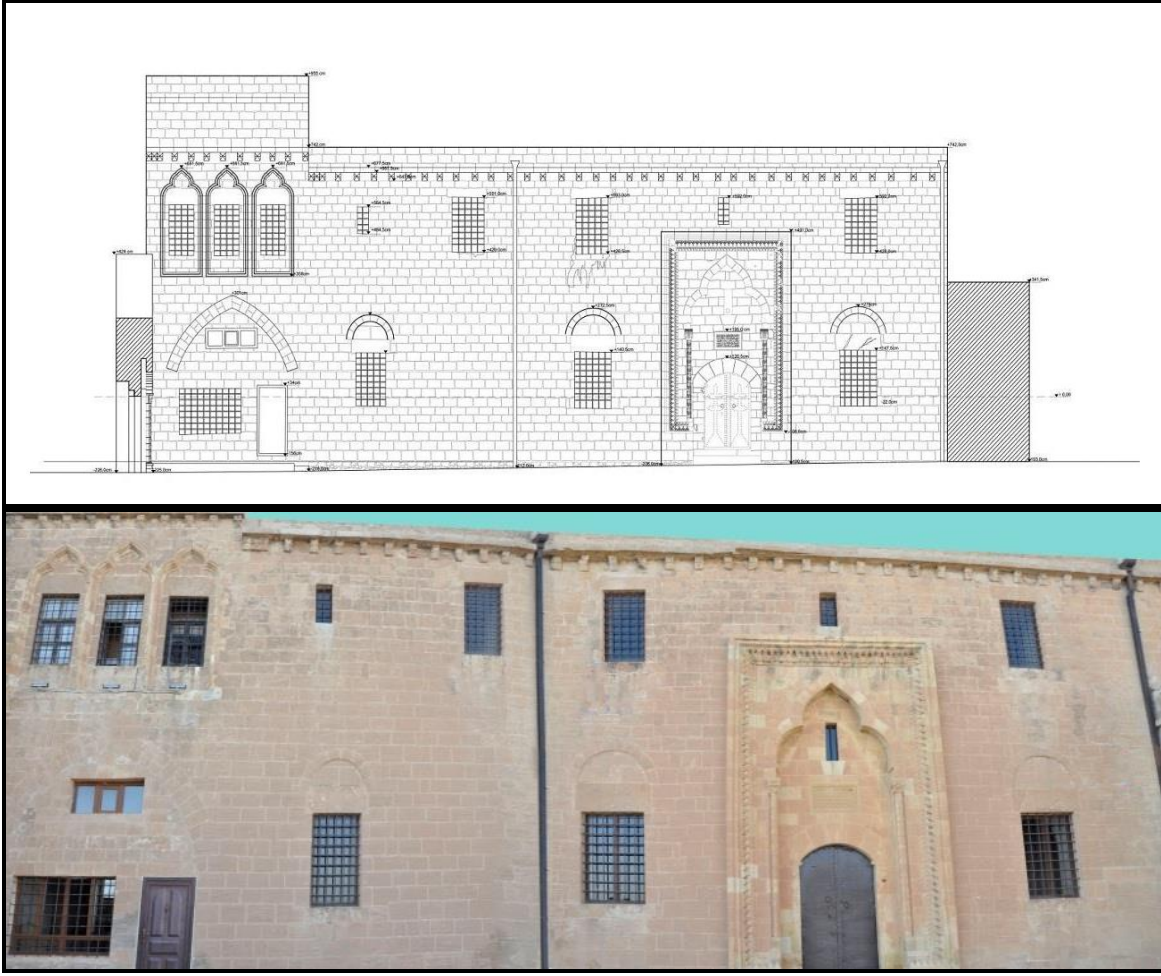
Meryem Ana Kilisesi'nin güney cephesi yapıya girişin olduğu ve aydınlık kaynağı pencerelerin yer aldığı cephedir. Cephe düzgün kesme taşlarla inşa edilmiştir. Kilise, Mardin'in diğer yapıları gibi kireç taşı kullanılarak inşa edilmiştir.

Şekil 3.3. Mardin Meryem Ana Kilisesi Plan Şeması (Karataş 2018)

Şekil 3.5. Mardin Meryem Ana Kilisesi Avlu Cepheleri (Karataş 2018)

Şekil 3.4. Mardin Meryem Ana Kilisesi Güney Cephesi (Karataş 2018)

Meryem Ana Kilisesi kapı ve pencereleri ahşaptır. Pencereler metal lokma parmaklıklıdır. Bakır ve demir malzemeli çan kulesi yer almaktadır.

4.BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1.Mor Efrem Manastırı'nın Tarihçesi

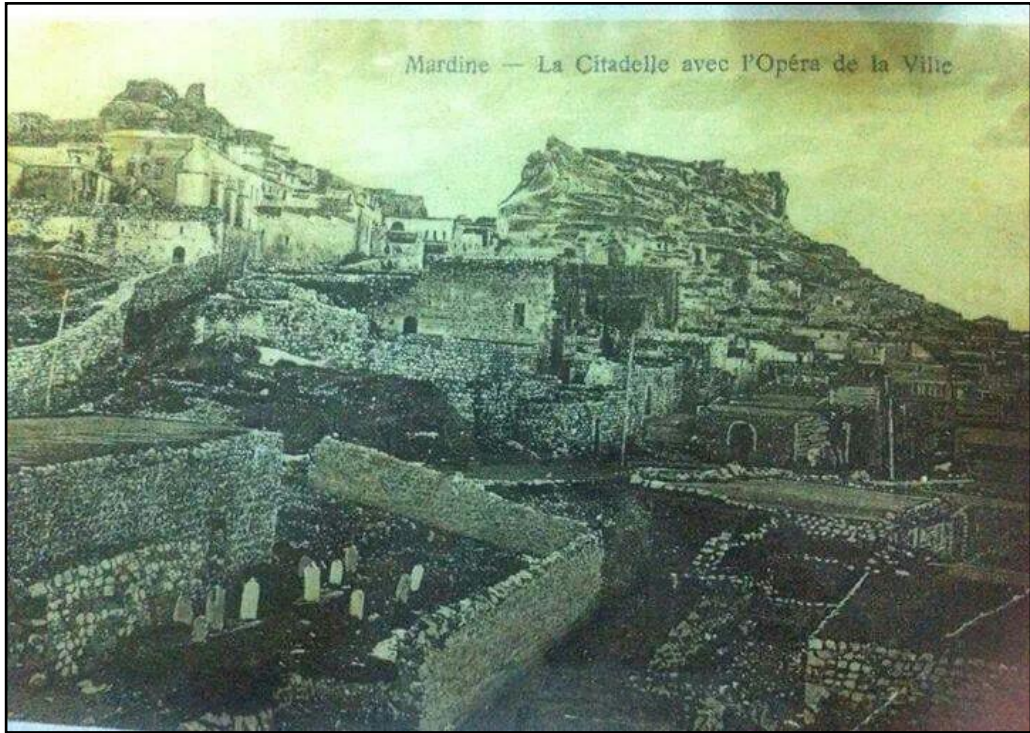
Manastırın tarihi ile ilgili kaynaklar kısıtlı olduğundan yapının tarihi ile ilgili veriler için daha çok yapıdaki kitabeler üzerinde durulmuştur.

Süryani Mor Efrem Manastırı'ı, Süryanilerin Antakya patriği Cercis Şelhet döneminde inşa edilmiştir. 1884 yılının aralık ayında rahipler içinde barınmaya başlamıştır (Akyüz 1998).

1915 yılında manastır askerler tarafından işgal edilmiş ve hastane haline getirilmiştir (Ternon2013).

1985 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından tescillendiği zaman kayıtlara Briket İmalathanesi Ve Vakıf Öğrenci Yurdu olarak geçmektedir.

Günümüzde müştemilat kısmında Müslüman aileler kiracı olarak kalırken kilise harap durumdadır.

Şekil 4.1. Mor Efrem Manastırı 1900 Yıllarının Başı (Gabriel 1900)

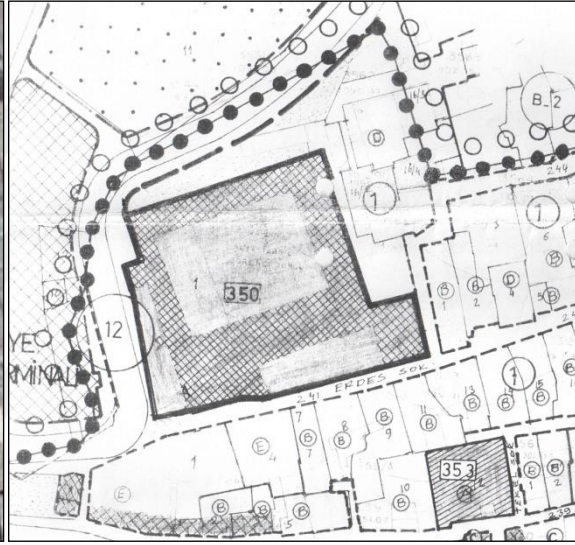
4.2. Mor Efrem Manastırı'nın Mimari Özellikleri

4.2.1. Kentsel Konum ve Yönelme

Mardin İli, Artuklu ilçesi, Kentsel Sit Alanı girişinde Çabuk Mahallesi 241. Erdes sokak, No:56 adresinde yer almaktadır. Yapı mülkiyeti Mardin Süryani Katolik Kilisesi Vakfı'na aittir (Ek-2). Tapu kayıtlarında 31-32-K-B Pafta, 29 ada, 73 nolu parselde yer alan Manastırın batısında ve kuzeyinde cadde geçmekte olup güney ve doğu yönlerinde sokak bulunmaktadır (Şekil 4.3).

Şekil 4.2. Mor Efrem Manastırı Uydu Görüntüsü

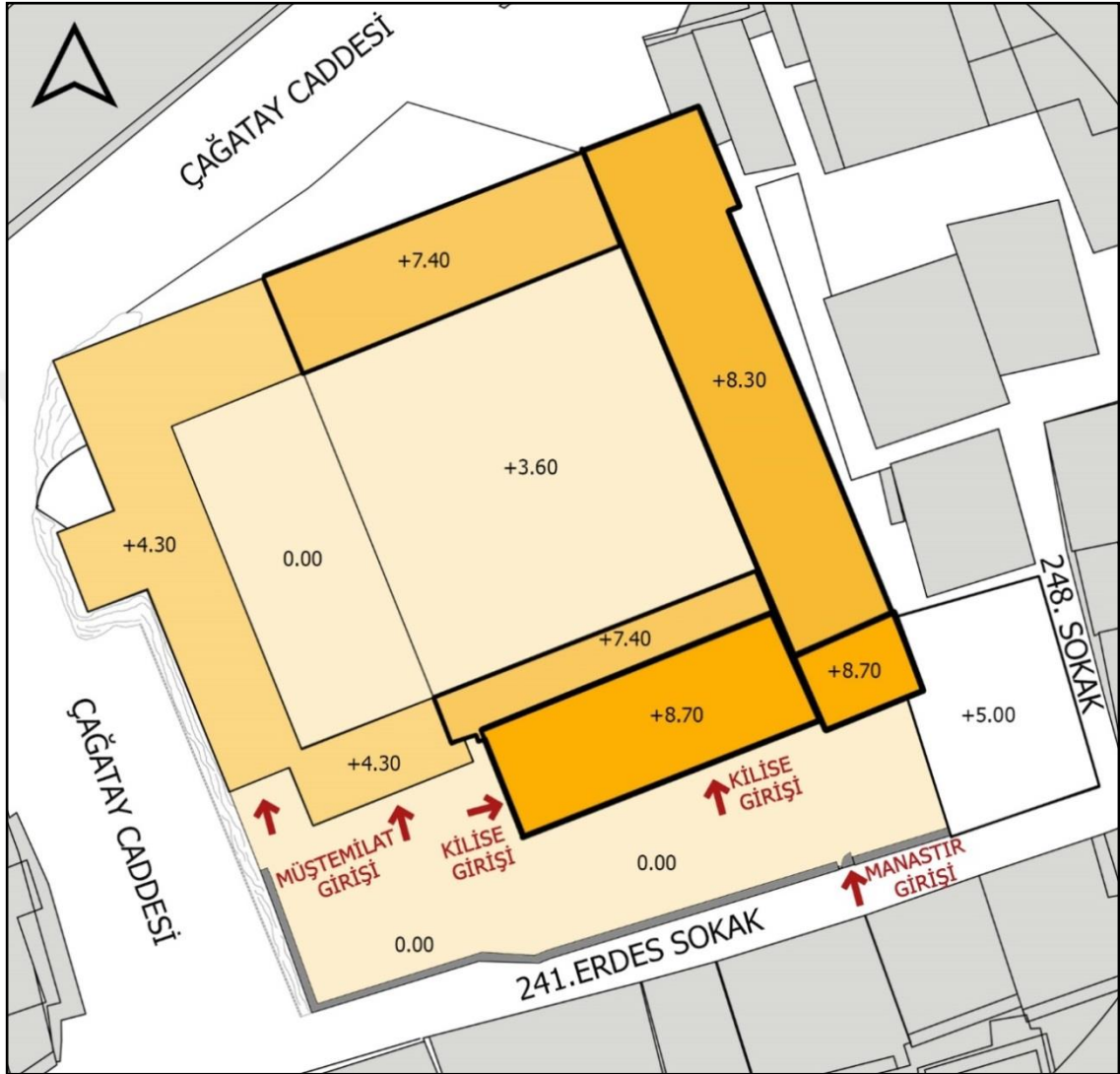
Şekil 4.3. Mor Efrem Manastırı Halihazır Haritası

Mezopotamya ovasına hakim 6.442.00 m² alana sahip güneyden giriş verilen yapı, kilise ve müstemilattan oluşmaktadır.

Şekil 4.4. Mor Efrem Manastırı Genel Görünümü (İletmiş 2016)

Güneyde Kilise yer alırken kuzey, doğu ve batı da yapının müstemilatı vardır. Arazi gibi yapı da kademelidir. Yapı birimlerinin üst kotları farklı yüksekliktedir (Şekil 4.5).

Şekil 4.5. Mor Efreman Manastırı Vaziyet Planı

4.2.2.Zemin Kat Plan Özellikleri

Anıtsal bir kapıyla güneyden giriş verilen yapının zemin kat güney yönünde kilise yapısı, kuzey yönüne ise müstemilat kısmının bir bölümünü inşa edilmiştir.

Manastırı oluşturan yapılardan müstemilat kısmı, küçük bir merdivenle birbirine geçiş veren revaklı iç avlu çevresinde toplanmıştır.

Şekil 4.6. Mor Efrem Manastırı Zemin Kat Planı

Eğim kullanılarak bodrum, zemin ve 1.kat olarak çözülen yapının müştemilatı merkezi avlunun etrafına konumlandırılan sivri kemerli revaklı mekanlardan meydana gelmektedir.

Şekil 4.7. Manastır'ın Üstten Görünümü (İletmiş 2016)

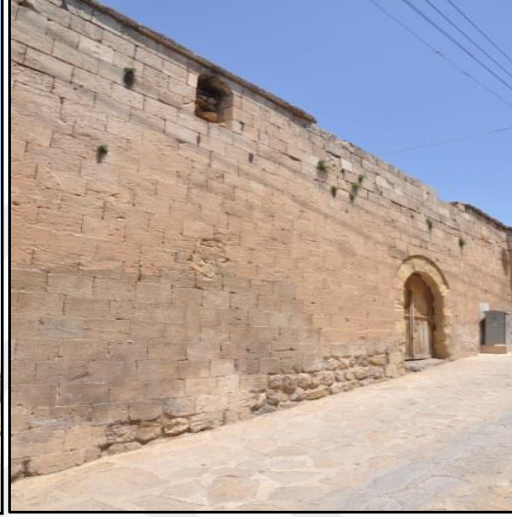

Şekil 4.8. Avlular Arası Geçiş Merdiveni

Yapının dış duvarları kaba yonu taştan yapılmıştır. Ancak kaba yonu taştan yapılan duvarlar kuzey, doğu ve batı yönlerine bakan duvarlardır (Şekil 4.9). Güney duvar ise düzgün kesme taştan yapılmıştır (Şekil 4.10). Söz konusu duvarların geç dönemlerde geçirdiği onarımlarda kaba yonu taşı kullanıldığı görülmektedir. Çünkü bu cephelerde yer yer düzgün kesme taşın olduğu ve kalan yerlerin onarımla aynı evreyi taşımadığı gözlenmektedir.

Şekil 4.9. Kuzey ve Batı Duvarı (Kaba Yonu)

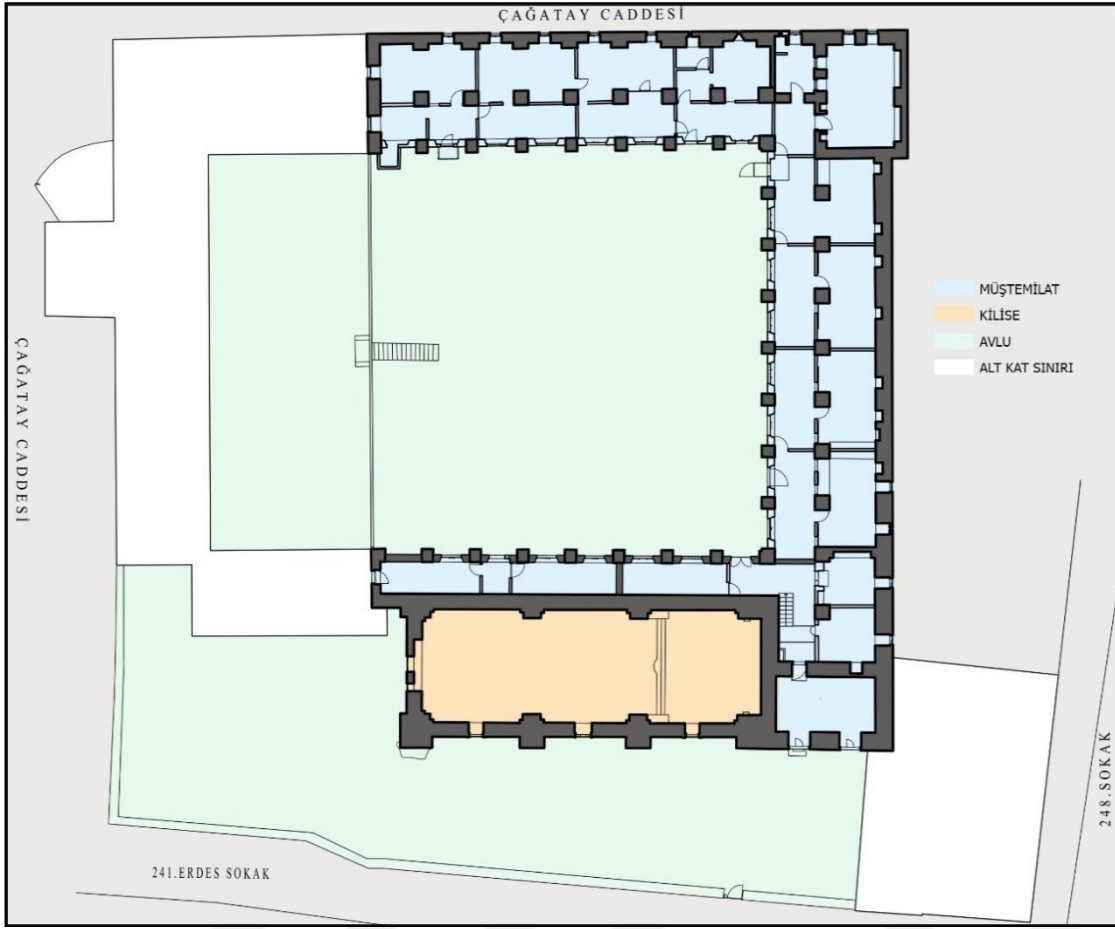
Şekil 4.10. Güney Duvarı (Düzgün Kesme Taş)

Avlu etrafına konumlandırılan mekanlarda pencereler hem sokağa ve hem de avluya açılmaktadır. Ancak sokağa bakan pencereler daha üst seviyede olurken avluya bakan pencerelerin yükseklik seviyeleri daha düşüktür.

Mekanların örtü sistemi içerden çapraz tonozlu dışardan ise düz damdır.

4.2.3. 1.Kat Plan Özellikleri

Müştemilatın devamını oluşturan alan, Manastır alanının doğu yönüne konumlandırılmıştır (Şekil 4.11). “U” planlı yapı merkezi avlunun etrafına konumlandırılan sivri kemerli revak arkasına yapılan alanlardan oluşmaktadır. Üst kottaki müştemilat, Kilise ile ve zemin kattaki müştemilatla merdivenlerle bağlantılıdır (Şekil 4.8).

Şekil 4.11. Mor Efrem Manastırı 1.Kat Planı

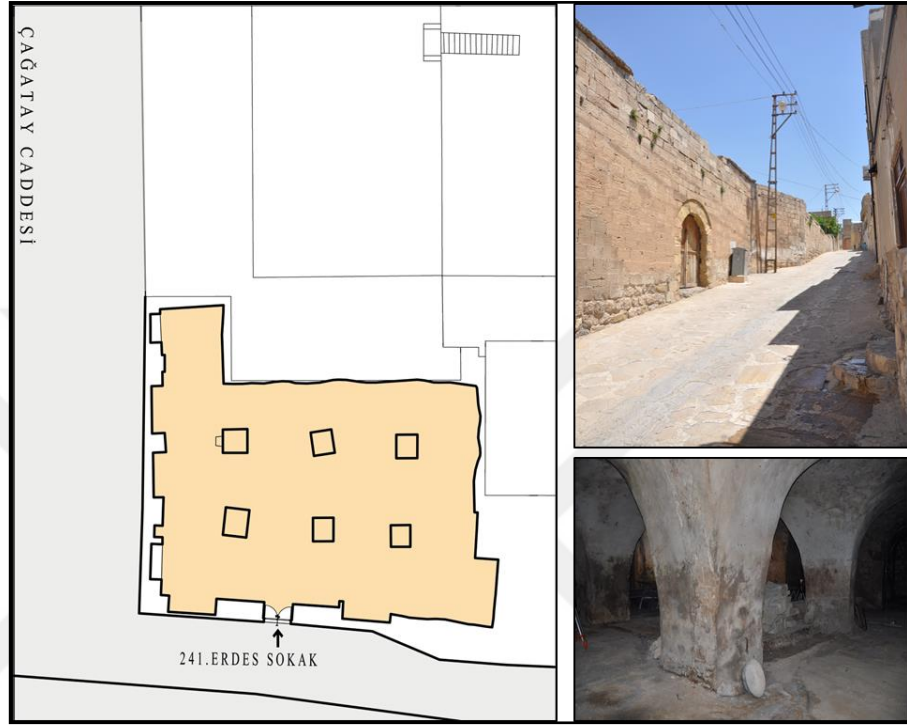

Şekil 4.12. 1.Kat Müştemilatı

4.2.4. Bodrum Kat Plan Özellikleri

Manastırın merkezi avlusunun güneybatı köşesinin altında yer alan mekanın ana girişi güney cepheden, basık kemerli geniş bir kapı açıklığıyla sağlanmıştır (Şekil 4.13).

Kuzey-güney doğrultuda uzanan bodrum dikdörtgen planlı olup, enine iki, dikeyine ise üç fil ayak üzerine oturtulan çapraz tonozlardan oluşan bir plan tipine sahiptir. Batı duvarının güneybatı yönünde sivri kemerli bir niş içerisinde su kuyusu yer almaktadır. Aynı duvarın kuzeyinde ise kapatılmış bir kapı izi mevcuttur.

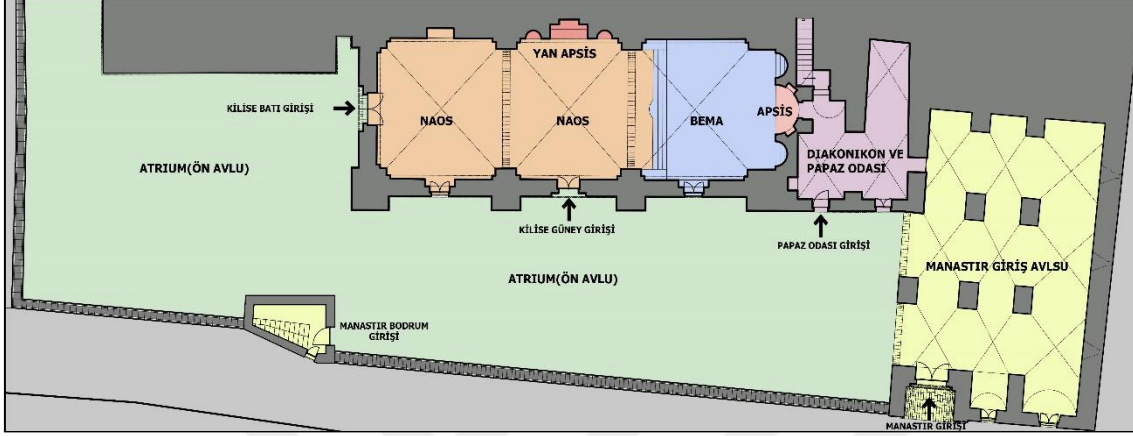
Şekil 4.13. Bodrum kat

4.3.Mor Efrem Manastırı Kilisesi

4.3.1.Plan Özellikleri

Kilise yapısı; Manastır'ın güneyine konumlandırılmış olup doğu-batı doğrultusunda uzanmaktadır. Kilise'nin batı ve güney cephesi avluya bakmaktadır ve girişler bu avludan yapılmaktadır. Yapı dikdörtgen planlı tek nefli, tek apsislidir. Kilise'nin naos kısmından bemaya geçiş 3 basamakla sağlanmaktadır. Bemaya dışardan bir kapıyla doğrudan geçiş de verilmiştir. Yarım daire planlı apsisin yanında iki niş bulunmaktadır. Bu nişlerin üst çerçevesi yarım daire kemer formunda silmeler, yanları ise sütuncelerle hareketlendirilmiştir. Apsis üzerinde de üç niş bulunmaktadır. Ortadaki nişten Kilise'nin diakonikon ve papaz odası olduğu düşünülen mekanına geçiş vardır. Mekana Kilise avlusundan direk açılan kapı yer almaktadır. Aynı zamanda mekandan manastırın üst avludaki müstemilatı ile bir merdivenle bağlantı sağlanmaktadır. Üst

katta aynı mekanın üst kısmına denk gelen alanın papaz odası olduğu düşünülmektedir. Kilise'nin güney kapısının karşısında yer alan naosun kuzeyine denk gelen duvarda ise apsidiol yer almaktadır. Ana apsisteki gibi üzerinde üç niş yer almaktadır. Ortadaki nişten müstemilata geçiş olduğu düşünülmektedir.

Şekil 4.14. Mor Efrem Manastırı Kilisesi Planı

4.3.1.1.Naos

Kiliselerde halka açık ibadet alanı olarak tanımlanan naos; 8x16 m boyutlarında, dikdörtgen planlıdır (Ahunbay 2008). Avluyla aynı kotta yer almaktadır. Naos bölümünün yan duvarlarını destekleyen karşılıklı ikişer sivri kemer bulunmaktadır.

Şekil 4.15. Naos Doğu Alanı

Şekil 4.16. Naos Batı Alanı

Güney duvarında dört niş vardır. Nişlerden ilki 170 cm eninde, içinde 110 cm genişliğinde başka bir niş barındıran pencere açıklığının olduğu basık kemerli niştir. Bu nişin üzerinde 100 cm genişliğinde ve 70 cm derinliğinde tepe penceresi barındıran ikinci niş vardır. Nişlerden diğeri kilisenin güney girişinin olduğu basık kemerli niştir. Bu nişin üzerinde de tepe penceresinin yer aldığı nişin ikizi yer almaktadır.

Şekil 4.17. Güney Duvarında Yer Alan Pencereler

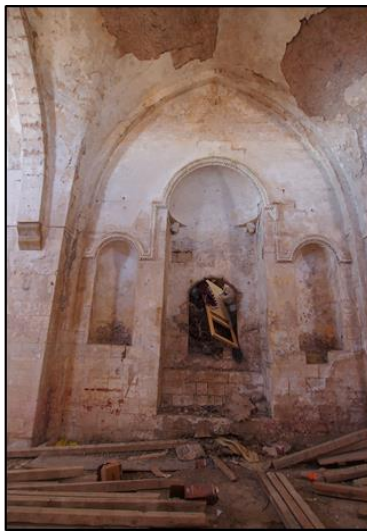
Şekil 4.18. Güney Giriş Kapısı ve Tepe Penceresi

Kuzey duvarında, güneyde pencere açıklığı barındıran nişin karşısında aynı ölçülerde sağır bir niş vardır (Şekil 4.19). Güney girişinin karşısında ise üç nişli apsidiol yer almaktadır (Şekil 4.20).

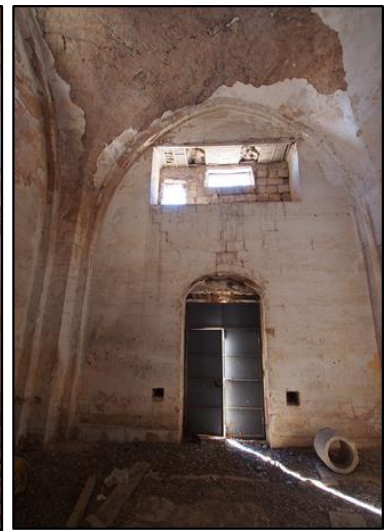
Naosun batısında, batı duvarını destekleyen sivri kemerli bir niş ve nişin içerisinde Kilise'nin batı kapısı ve tepe penceresi yer almaktadır (Şekil 4.21).

Şekil 4.19. Kuzey Duvarı Sağır Niş

Şekil 4.20. Apsidiol

Şekil 4.21. Batı Giriş Kapısı

4.3.1.2.Apsis ve Bema

Kutsal mekan olarak kabul edilen apsis yarım daire planlıdır (Şekil 4.22). Apsisin yarım daire yayı cephede görünmemektedir. Apsis yayının yarıçapı 135 cm olarak ölçülmektedir. Apsisin iki yanında yarım daire planlı ve 65 cm yarıçaplı iki niş vardır. Apsis üzerinde ortadakinde geçiş bulunan üç niş yer almaktadır (Şekil 4.23)

Şekil 4.22. Apsis

Şekil 4.23. Apsis Üzerindeki Nişler

Apsisin önündeki bulunan ve din adamlarının yer aldığı kutsal bölüm bema; 620x760 ölçülerindedir. Bema ve apsis naostan 60 cm yüksektir. Döşeme farkı üç basamaklı merdivenle geçilmektedir (Şekil 4.24). Bemanın yan duvarında bu alana geçiş veren ve önünde üç basamak bulunan üst kotta kapı yer almaktadır. Diğer giriş kapılarında olduğu gibi bu kapının üzerinde de tepe penceresi vardır (Şekil 4.25). Kapı ve tepe penceresi birer niş içinde yer almaktadır. Bemanın diğer yan duvarı sivri sağır bir kemerle desteklenmektedir (Şekil 4.26).

Şekil 4.24. Bema Basamakları

Şekil 4.25. Bemaya Açılan Kapı

Şekil 4.26. Bema Kuzey Duvarı

4.3.1.3.Apsidiol

Kilise'nin güney girişinin tam karşısında, naosun kuzey duvarında bulunan apsiol, ortadaki büyük olmak üzere üç nişten oluşmaktadır (Şekil 4.27). Nişler yarım daire formunda dış bezemeli kemerlerle çevrilmiştir. Küçük nişler 45 cm derinliğinde iken büyük niş 80 cm derinliktedir. Ortadaki büyük niş üzerinde müstemilat kısmına geçiş veren bir kapı açıklığı vardır.

Şekil 4.27. Apsidiol

Şekil 4.28. Apsidiolün Arka Tarafı

4.3.1.4.Diakonikon ve Papaz Odası

Dört farklı alandan geçiş yapılabilen ve kilisenin güneyinde bulunan alanın diakonikon ve papaz odası olduğu düşünülmektedir. Diakonikon; apsinin güneyinde yer alan ve din adamlarının mekan ihtiyaçlarını karşılayan kilise bölümüdür (Ahunbay 2008). Mekanın Kilise ile bağlantısı apsinin orta nişinden sağlanmaktadır. Merdivenle üst avludaki müstemilat geçiş varken güney avludan bir kapı ile bu alana girilmektedir. Manastır'ın ana girişinin olduğu fil ayaklarıyla desteklenen ana girişten bağlantısı vardır (Şekil 4.29).

Şekil 4.29. Diakonikon ve Papaz Odasına Bağlantı Noktaları

4.3.2. Cephe Özellikleri

Mardin'in ana yapı malzemesi kireç taşı kolay işlenebilir ve geleneksel yapılardaki ince işlemlere olanak sağlamaktadır. Mardin'de geleneksel yapılarda kullanılan taş, yapılar arasında bütünlük kurar. Mor Efrem Kilisesi'nin cephelerinde kireç taşı kullanılmıştır. Yapının kuzey cephesi bitişik yapılar sebebiyle görülmemektedir. Kilise'nin batı ve doğu cephesi manastırın yüksek çevre duvarları sebebiyle fark edilmemektedir. Yapının güney cephesi ise; eğim nedeniyle anlaşılmamaktadır.

Mor Efrem Kilisesi'nin güney cephesi duvarları düz kesme taşlarla örülmüştür. Cephe diakonikon olduğu düşünülen mekan hizasından 75 cm dış yaparak devam etmektedir. İki üçgen ikisi yarım kubbe silmeli dört payanda ile desteklenmektedir. İlk ve son payanda sivri kemer başlıklı, ortadakiler yarım kubbe başlıklıdır (Şekil 4.30).

Şekil 4.30. Mor Efrem Manastırı Kilisesi Güney Cephesi

Çatı cepheden düz dam olarak görülmekte ve sade silmelerle çevrelenmektedir. Sade oluk formunda özgün çörtlenler yer almaktadır.

Güney cephede ikisi diakonikon ve papaz odası olduğu düşünülen alana açılan, diğeri Kiliseye açılan toplam üç kapı yer almaktadır. Diakonikon ve papaz odasının girişlerinin üstünde yer alan kare formlu iki pencere vardır. Yarım daire silmeli iki pencere birinci ile ikinci ve üçüncü ile dördüncü payandalar arasında yer almaktadır. Üst kotta ise bu pencerelerle aynı doğrultuda oval formlu tepe pencereleri vardır. İkinci ve üçüncü payanda arasında yer alan Kilise'nin giriş kapısı dilimli kemer niş içindedir. Kilise'nin güney cephesinde iki tane de kitabe vardır.

Mor Efrem Kilisesi'nin batı cephesi Manastır'ın merkezi avlusuna bakmaktadır. Aynı avluya bakan Manastır'ın müştemilat kapıları da vardır. Batı cephesini iki köşesinde üçgen silmeli payandalar vardır. Ancak cephenin güney tarafındaki payanda tam olarak görülebiliyorken kuzey taraftaki payandanın sadece bir kısmı görülmektedir.

Şekil 4.31. Mor Efrem Manastırı Kilisesi Batı Cephesi

Batı cephesinde Kilise'nin apsisi karşısında Kilise'nin ana girişi yer almaktadır. Kapı, dilimli kemerli niş içerisinde basık kemerlidir. Kapının üzerinde niş içerisinde bir kitabe yer almaktadır. Ayrıca nişin üzerinde bir açıklık vardır (Şekil 4.31).

Mor Efrem Kilisesi kuzey ve doğu cepheleri müştemilat ile diakonikon ve papaz odasına bitişik olduğu için bu cepheleer görülmemektedir.

4.3.3. Yapım Sistemi ve Malzeme Özellikleri

Mor Efrem Kilisesi'nin düşey taşıyıcıları duvar ve payelerdir (Şekil 4.32). Kilise'nin temeliyle ilgili kesin bir bilgi bulunmamakla beraber bağlı olduğu manastırın müstemilat kısmının duvarlarında ana kaya hizası görülmektedir (Şekil 4.33).

Şekil 4.32. Taşıyıcı Payandalar ve Duvarlar

Şekil 4.33. Müstemilat Duvarı

Kilise'nin dış duvar kalınlığı 90 cm iken kilisenin arkasında yer alan mekanlarda biçimsel değişiklikler sebebiyle duvar kalınlığı 60 cm ile 70 cm arasında değişen kalınlıklarda örülmüştür. Kilise duvarlarında düzgün kesme taş kullanılmıştır.

Kilise'nin taşıyıcı elemanlarından olan payeler 155x220 cm boyutlarındadır ve düzgün kesme taş ile örülmüştür.

Mor Efrem Kilisesi üç eş çapraz tonozla geçilmiştir. Çapraz tonozlar 650 x650 cm ölçülerinde kare alanları örtmektedir. Tonozların yüksekliği ise 791 cm'dir. Tonozlar arasında sivri kemerler yer almaktadır. Sivri kemerler payelere oturmaktadır.

Şekil 4.34. Kilise Çatı Örtüsü

4.3.4. Mimari Öğeler

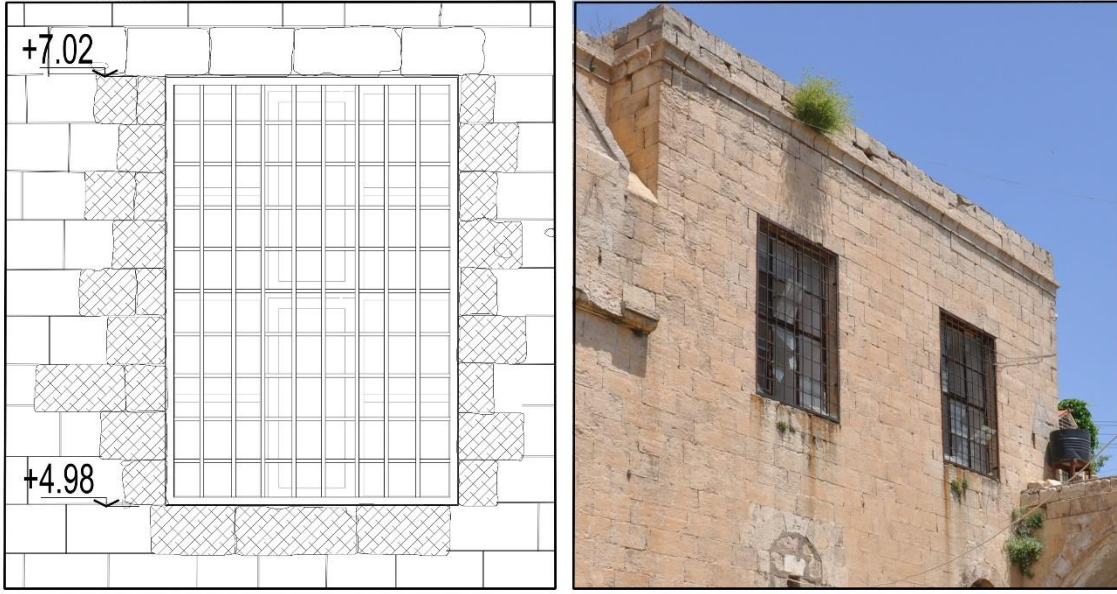
4.3.4.1. Pencereleler

Kuzey ve batı cephesinde açıklık olmayan Mor Efrem Kilisesi pencereleri güney ve batı cephelerinde toplanmıştır. Kilise'nin ana ışık kaynağı olan güney cephesinde dört farklı tipte pencere yer almaktadır.

Şekil 4.35. Mor Efrem Manastırı Kilisesi Güney Cephesi

Papaz odasının üst katını aydınlatan aynı nitelikte iki pencere vardır. Cephe ile hemyüz olan pencereler sövesizdir. Pencerelerin iç yükseklikleri 204 cm iken genişlikleri 140 cm'dir. Pencerelerde demir parmaklıklar yer almaktadır.

Şekil 4.36. Güney Cephesi Penceresi Tip-1

Kilise'nin ana aydınlık kaynağı olan aynı özellikteki iki pencerenin dış cepheleri yarım daire kemer içine alınmış lentolu ve lokma parmaklıklıdır. Pencere yükseklikleri 180 cm genişlikleri ise 100 cm'dir. Pencerelelerin Kilise içi cepheleri yarım daire başlıklı dikdörtgen niş içine alınmış basık kemer lentoludur.

Şekil 4.37. Güney Cephesi Penceresi Tip-2

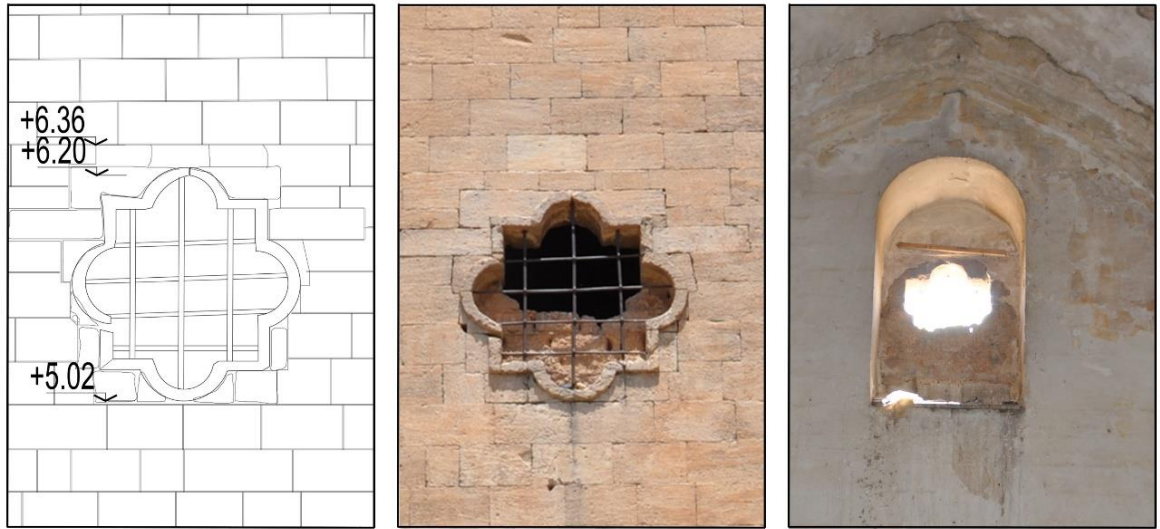
Kiliseyi aydınlatan iki ana pencerenin üstünde yer alan aynı nitelikteki iki tepe penceresinin yükseklikleri 137 cm genişlikleri 91 cm'dir. Tepe pencereleri dış cepheleri

oval formudur ve yine oval formda lento ile çevrilidir. Pencereilerin Kilise içi cepheleri yarım daire kemer lentolu dikdörtgen niş içindedir.

Şekil 4.38. Güney Cephesi Pencere Tip-3

Kilise'nin güney cephesinden girişi sağlayan kapının üstündeki tepe penceresinin dış cephesi bitkisel forma sahip. Yüksekliği 112 cm genişliği 106 cm'dir. Tepe penceresinin Kilise içi cephesi yarım daire başlıklı dikdörtgen niş içindedir.

Şekil 4.39. Güney Cephesi Pencere Tip-4

Kilise doğu cephesi giriş kapısının üstünde konumlanmış tepe penceresi dikdörtgen formdadır. Yüksekliği 101 cm olan pencerenin genişliği 114 cm'dir. Tepe penceresinin Kilise içi cephesi dikdörtgen niş içerisinde yer almaktadır.

Şekil 4.40. Doğu Cephesi Pencere Tip-5

4.3.4.2. Kapılar

Güney cephesinde yer alan iki tip kapı Kilise'nin arkasında yer alan daikanikon ve papaz odası olduğu düşünülen alana geçiş sağlamaktadır. Kapılar yarım daire başlıklı dikdörtgen bir niş içinde yer almaktadır. Kapı genişlikleri 84 cm'dir

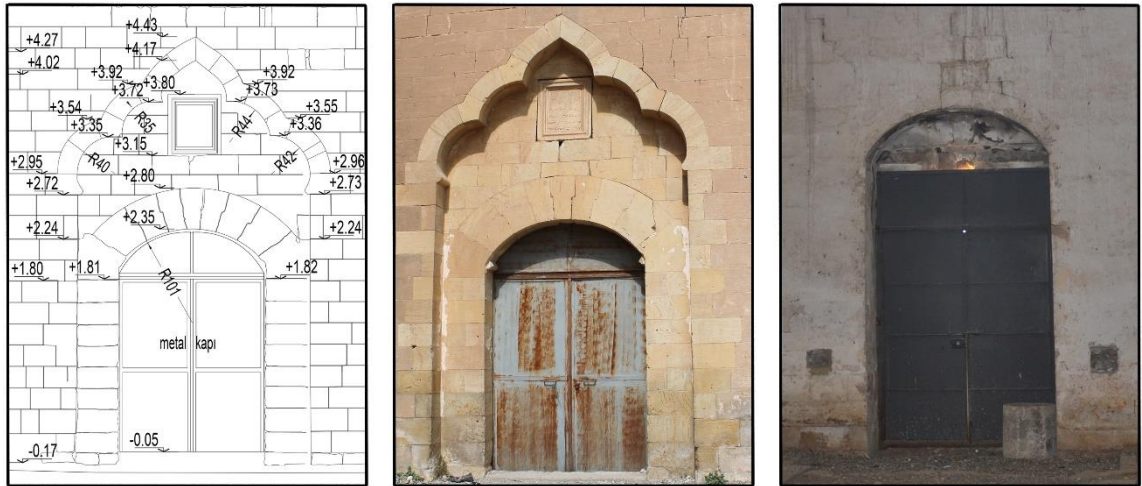
Şekil 4.41. Güney Cephesi Kapı Tip-1

Kiliseye giriş sağlayan iki kapıdan bir güney cephesinde yer almaktadır. Apsidiolün tam karşısında yer alan kapı naosun ortasına açılmaktadır. Basık kemerli dikdörtgen bir niş içinde yer almaktadır. Kapının yer aldığı nişi çevreleyen bitkisel formulu başlığa sahip başka bir niş vardır. Kapı Kilise içinde de basık kemerli dikdörtgen niş içindedir. Kapı genişliği 111 cm'dir.

Şekil 4.42. Güney Cephesi Kapı Tip-2

Batı cephesinden Kiliseye girişi sağlayan kapı apsisin karşısında yer almaktadır. Kapı basık kemer başlıklı dikdörtgen niş içinde yer almaktadır. Kapının üzerinde Kiliseye ait kitabelerden biri vardır. Kapının yer aldığı nişi ve kitabeyi kapsayan bitkisel form başlıklı dikdörtgen niş vardır. Kapı Kilise içi cephesi basık kemer başlıklı dikdörtgen niş içinde yer almaktadır. Kapı genişliği 170 cm'dir. Apsidiol karşısındaki güney kapısına göre büyük ve ihtişamlıdır.

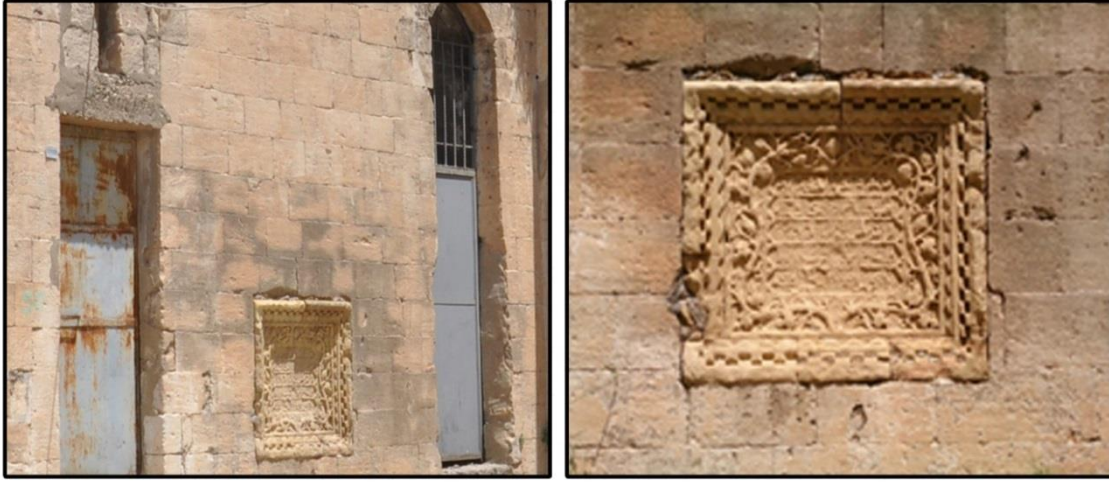

Şekil 4.43. Batı Cephesi Kapı

4.3.4.3. Kitabeler

Mor Efrem Kilisesi duvarları üzerinde toplam üç kitabe yer almaktadır. Kitabelerden iki tanesi güney cephesinde yer alırken biri batı cephesindedir.

Kitabelerden ilki güney cephesinde, daikanikon ve papaz odası olduğu düşünülen mekanlara açılan kapılar arasında yer almaktadır. Bu kitabe tahrip olduğu için okunamamış ve tercüme edilememiştir.

Şekil 4.44. Güney Cephesi Kitabe-1

Güney cephesinde yer alan diğer kitabe pencere Kilise'nin ilk penceresi altında yer almaktadır. Kitabe, yarım daire başlıklı dikdörtgen formunda ve bitkisel süslemelerin yer aldığı bir niş içinde yer almaktadır.

Kitabedeki yazı;

“1911 ادار سنة 2 وتوفى 1811 ولد في سنةالمرحوم جرجيس”

tercümesi; “Merhum Circis..... 1811 yılında doğmuş ve 2 Mart 1911 yılında vefat etmiştir.” olarak ifade edilmiştir.

(Kitabenin okumasını ve tercümesini Gabriel Akyüz yapmıştır)

Şekil 4.45. Güney Cephesi Kitabı-2

Batı cephesindeki kitabe giriş kapısının üzerinde konumlanmıştır. Kitabe dikdörtgen çerçeve içerisindedir. Batı cephesindeki bu kitabede Arapça ve Süryanice yazılar vardır.

Kitabedeki yazı;

[illegible]

Arapça tercümesi; “Sonsuza dek istirahatım burasıdır, burayı beğendiğim için burada barınacağım” (Mez: 131:14).

Süryanice tercümesi; “Bu Kilise ve Manastır, saygıdeğer Metropolit Mor Yakup Matay Ahmar- Dakno tarafından M.S.1884 yılında takdis edilmiştir” olarak ifade edilmiştir.

(Kitabenin okumasını ve tercümesini Gabriyel Akyüz yapmıştır)

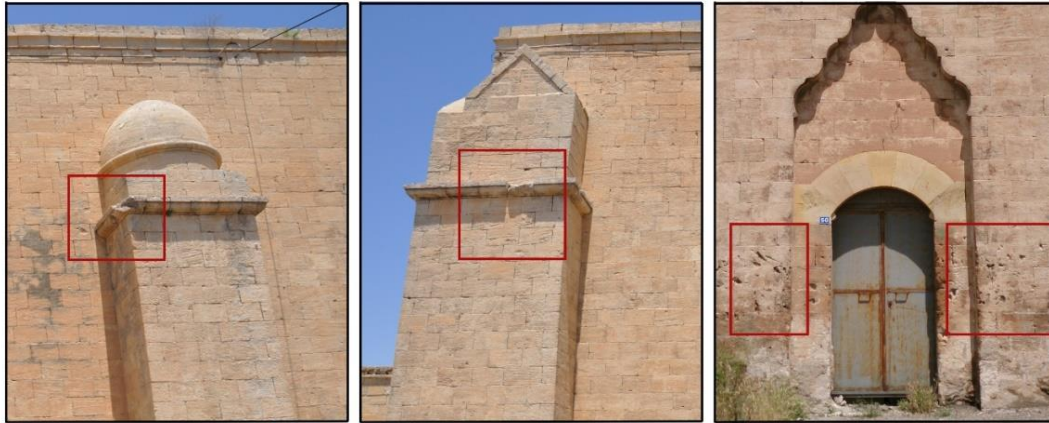
Şekil 4.46. Batı Cephesi Kitabe

4.3.5. Bozulmalar ve Nedenleri

Bozulma iklimsel, doğal, biyolojik ve benzer etkilerle malzemede oluşan değişim ve dönüşümdür. Bozulma hızı, malzemenin yapısına ve kalitesine, işçiliğine, tasarımın ve detaylandırmanın doğruluğuna, binanın bakım seviyesine ve yapının şekline bağlı olarak değişebilmektedir (Zakar ve Eyüpgiller 2015).

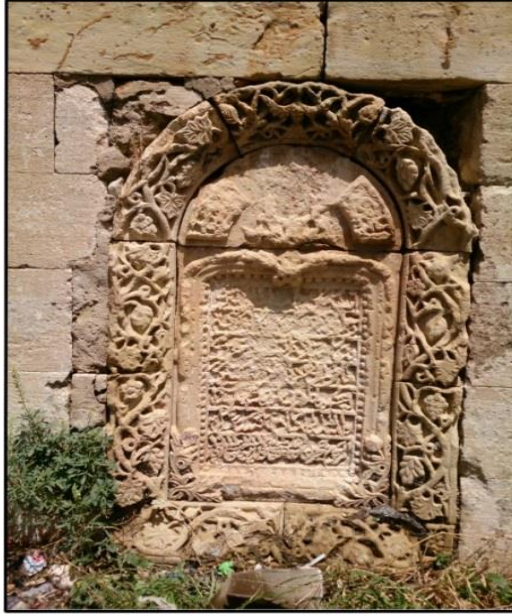
4.3.5.1. Yüzey ve Doku Kayıpları

Mor Efrem Kilisesi'nin dış cephelerindeki taş yüzeylerde erime ve doku kayıpları vardır. Özellikle payanda üzerindeki silmelerde ciddi doku kayıpları olmuştur. Cephe genelinde de taş yüzeylerde kopmalar yer almaktadır (Şekil 4.47)

Şekil 4.47. Taş Yüzeyde Kopmalar ve Aşınmalar

Güney cephesinde yer alan kitabelerin birindeki aşınma çerçevesindeki bezemelerin zarar görmesine sebep olurken diğer kitabede yazılarda oluşan hasar kitabenin okunmasını engellemiştir (Şekil 4.49).

Şekil 4.48. Kitabenin Çerçevesinde Zarar Gören Bezemeler

Şekil 4.49. Aşınmadan Okunamayan Kitabe

Mor Efrem Kilisesi üst döşemesi yıkılmadığı için yapının için kısmında taş yüzeylerde aşınma veya kopma gibi bozulmalarla karşılaşılmanmıştır.

4.3.5.2. Strüktürel Bozulma

Yapılarda simetrik olamayan yüklemeler, farklı oturmalar ve deprem etkileri yük aktarımının sürekliliğinin kaybolmasına ve bölgesel çatlaklar, göçmeler ve oturmalar sebep olur (Döndüren ve ark. 2017).

Mor Efrem Kilisesi'nde yapıdaki oturmalar ve çatıya sonradan eklenen betonarme yük sebebiyle bölgesel çatlaklar oluşmuştur. Bu çatlaklara apsis duvarında, apsisin karşısındaki batı kapısının olduğu duvarda ve tavanda belli bölgelerde rastlanmaktadır (Şekil 4.50).

Şekil 4.50. Apsis Duvarındaki Çatlak

Şekil 4.51. Batı Duvarı Çatlak

Şekil 4.52. Tavandaki Çatlak

4.3.5.3. Kullanıcı Müdahaleleri

Mor Efrem Kilisesi'ndeki kullanıcı müdahalelerinin farklı işlevler aldığı dönemlerde yapıldığı düşünülmektedir. Kilise'nin arka bölümünde yer alan papaz odası ve daikanikon alanlarında tuğla duvar örülerek mekan bölümlere ayrılmış ve plan bazında müdahaleler yapılmıştır (Şekil 4.53).

Şekil 4.53. Tuğla Duvar Örümü İle Plan Müdahalesi

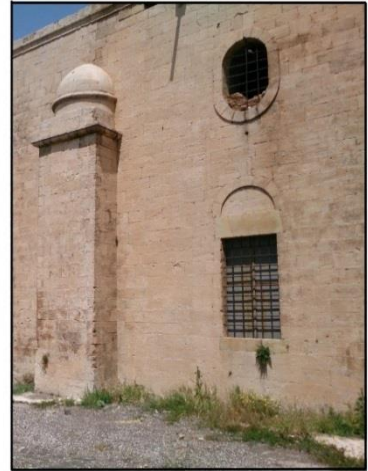
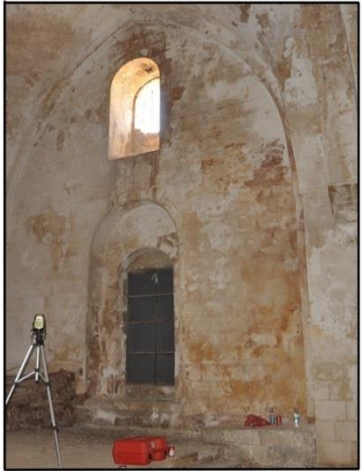
Kilise ile papaz odası arasında bağlantıyı sağlayan apsis üzerindeki geçiş tuğla duvar ile kapatılmıştır. Kilise döşemesi beton şap ile kaplanmıştır ve Kilisenin duvarlarında yer yer boya lekeleri görülmüştür (Şekil 4.54).

Şekil 4.54. Apsise açılan kapı Şekil 4.55. Döşemedeki beton şap Şekil 4.56. Duvardaki boya izleri

4.3.5.4. Nemin Etkisiyle Oluşan Bozulmalar

Mor Efrem Kilisesi'ne en büyük zararı zeminden gelen nem vermiştir. Yapının bulunduğu sokakta drenaj sisteminin olmayışı yağmur ve şebeke sularının yapıya zarar vermesine sebep olmuştur. Yapı genelinde taş renginde değişime ve lekelenmelere sebep olurken Kilise içinde derz boşalmalarına ve sıva dökülmesine, papaz odası ve daikanikonda küflenmeye ve cephelerde çiçeklenmeye yol açmıştır.

Şekil 4.57. Kilise İçi Nem

Şekil 4.58. Papaz Odası Nem

Şekil 4.59. Cephede Nem

4.4. Restitüsyon

Sonradan değişime uğramış, kısmen yıkılmış ya da yok olmuş öğelerin, yapıların veya yerleşmelerin ilk tasarımındaki, ya da belirli bir tarihteki durumlarının, arşiv kayıtlarında, yapı üzerindeki izlerden, yapıya, yerleşmeye ait çizim, fotoğraf gibi

belgelerden yararlanılarak plan, kesit, görünüş ve aksonometrik çizimlerle, ya da maketle anlatımına restitüsyon denilmektedir (Ahunbay 2007).

Mor Efrem Manastırı Kilisesi restitüsyon çalışması kapsamında, Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'daki belgeler ve yapının ait olduğu vakıftan yapının tapu kaydına ulaşılmıştır. Albert Gabriel'in arşivinden eski fotoğraflara ulaşılmıştır. Tarih kaynaklardan yapının durumu ile ilgili bilgi almak amacıyla taramalar yapılmıştır. Çalışmalar sonucunda kesin restitüsyon kararları vermek mümkün olmasa da koruma ve restorasyon çalışması için ön hazırlık niteliği taşımaktadır.

Yapının 31.05.1985 tarihli kurul kararıyla hazırlanan tescil fişinde yapının orijinal kullanımı Ermeni Kilisesi ve bugünkü kullanımı biriket imaalathanesi ve vakıf öğrenci yurdu olarak geçmektedir (EK-1). YvesTernon (2013) Mardin 1915 kitabında manastırın hastane olarak kullanıldığından bahsetmiştir. Yapının günümüzdeki durumu ise müştemilat kısımları müslüman aileler tarafından konut olarak kullanılırken Kilise depo olarak kullanılmaktadır. Yapının farklı dönemlerde farklı amaçlarla kullanılması yapıda değişiklik ve tahribata sebep olmuştur.

Kaynak taramaları ve araştırmalar Mor Efrem Manastırı'nın tamamı için yapılmış vaziyet çizimlerinde de yapı bütün olarak ele alınmıştır. Manastır kompleksi içinde odak yapı konumundaki Kilise için restitüsyon önerileri hazırlanmış ve detaylandırılmıştır.

4.4.1. Restitüsyon Çalışmasında Kullanılan Kaynaklar

Restitüsyon projesinde kullanılan kaynaklar gruplandırıldı, bu gruplandırılmaya göre restitüsyon analizleri ve çizimleri hazırlandı. Tüm detaylar çizimlerde ayrıntılı olarak verilirken metin içerisinde mekansal olarak değerlendirildi.

Mardin Mor Efrem Manastırı Kilisesi'nin restitüsyonunda kaynaklar aşağıda sıralanmıştır:

-Varlığı kesin olarak bilinenler kapsamında; yapılan rölöve çalışmaları esnasında mekanların ve çoğunluğu ayakta kalan elemanların tespiti yapı ile ilgili ana unsurlara ulaşmamızı sağlamıştır. Yapı sınırı, ibadet mekanı ve ana ayırıcılar belirlenmiştir. Mor Efrem Manastırı Kilisesi restitüsyon önerisi tespit edilen ana hatlar üzerinden hazırlanmıştır.

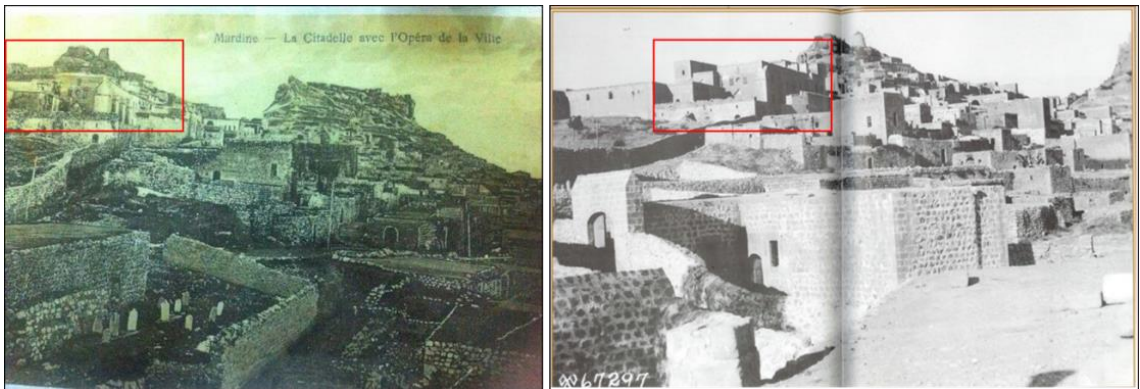
-Varlığı yapıdan gelen izlerle bilinenler; yapı üzerinde izi olan ancak zamanla yok olan yapı elemanlarını kapsamaktadır. Kilise'nin avlusundan bodruma geçiş sağlayan kapak ve bodruma iniş merdiveninin izleri tespit edilmiştir. Bu izlerden yola çıkılarak merdivenin restitüsyon çizimlerine merdiven ve avluya çıkış eklenmiştir(Şekil 4.60)

Şekil 4.60. Bodrum Kat Merdiven İzleri

-İzi olmayan fakat varlığı yapıdan gelen verilerle bilinenler; zamanla yapı üzerinde yer alan izleri yitirilmiş ancak yapı gerekliliklerinden anlaşılan elemanları ifade etmektedir. Mor Efrem Manastırı Kilisesi'nde bu elemanlar, yapının çevresini saran ve bahçeyi sokaktan ayırmamızı sağlayan bahçe duvarlarının parçalarıdır.

-Varlığı yazılı çizili ve sözlü kaynaklara göre bilinenler; yapı üzerinde hiç izi olmayan ancak yapılan kaynak araştırmalarında rastlanılan özellikleri ifade eder. Mor Efrem Manastırı Kilisesi batı kapısı üzerindeki tepe pencereleri, batı girişindeki haç ve çan kulesi günümüzde tespit edilememiştir, yapıda herhangi bir iz de saptanamamıştır. Tepe pencereleri ve çan kulesi ile ilgili verileri eski fotoğraflardan elde ediyoruz (Şekil 4.61).

Şekil 4.61. Mor Efrem Manastırı 1900 Yılları Resimleri (Albert Gabriel arşivinden)

Mor Efrem Manastırı Kilisesi batı kapısı üzerindeki tepe pencereleri, haç ve çan kulesi resimler ışığında tespit edilmiştir.

Mardin Mor Efrem Manastırı Kilisesi, üzerinde yer alan kitabelerin çevirisi Gabriyel Akyüz tarafından yapıldı (Varlığı kesin olarak bilinenler).

Güney cephesindeki kitabenin çevirisi;

“Merhum Circis..... 1811 yılında doğmuş ve 2 Mart 1911 yılında vefat etmiştir.”

Batı cephesindeki kitabenin çevirisi;

“Sonsuza dek istirahatım burasıdır, burayı beğendiğim için burada barınacağım” (Mez: 131:14).

“Bu Kilise ve Manastır, saygıdeğer Metropolit Mor Yakup Matay Ahmar-Dakno tarafından M.S.1884 yılında takdis edilmiştir”

Şekil 4.62. Çevirisi Yapılan Kitabeler

-Varlığı benzer dönem örneklerine göre bilinen yapı elemanları benzer örneklere göre düzenlenen elemanlardır. Yapıda özgün hali korunamamış kapı ve pencereler benzer örneklere göre önerilmiştir.

Özgün durumu belirsiz olanlar kapsamında; yapı çevresi ve sokak yapısının özgün durumu belirlenememiş, günümüz gerekliliklerine göre öneride bulunulmuştur.

4.4.2. Mor Efrem Manastırı Kilisesi Restitüsyon Önerisi

Mor Efrem Manastırı Kilisesi planı sonradan örülen tuğla duvarla değişikliğe uğramıştır. Bu duvarlar kaldırılarak planın müdahale edilmemiş ilk haline getirilmesi önerilmiştir.

Kilise'nin koro bölümü taş döşeme olarak korunmuştur. Ancak naos alanının ve Kilise arkasındaki bölümlere şap dökülmüştür. Naos bölümünde belli alanlarda şap altında taş döşemeye rastlandığı ve yapının genelinde taş döşemeye rastlandığı için kilisenin tüm bölümlerinin taş döşeme olduğu düşünülmektedir.

Mor Efrem Manastırı Kilisesi pencerelerinin özgün durumlarına dair veri bulunamamıştır. Bölgede yer alan kiliselere ait doğramalar araştırılmış ancak özgün bir uygulama örneğine rastlanmamıştır. Eski fotoğraflar, yapıdaki demir korkuluklar ve pencerelerdeki menteşe izleri incelenmiş, Mardin konut mimarisi de göz önüne alınarak restitüsyon önerisinde bulunulmuştur.

Yapıda özgün kapı bulunmamaktadır. Kapıların tamamı demir kapılarla değiştirilmiş. Mardin geleneksel mimari örneklerine göre kapıların ahşap olduğu düşünülmektedir. İncelenen örnekler ışığında kapılar için restitüsyon önerisi hazırlanmıştır.

Kiliseye ait çan kulesi günümüze kadar kalamamıştır. Dam şap ile kaplandığı için izler de kaybolmuştur. Çan kulesi restitüsyon önerisi eski fotoğraflara göre hazırlanmıştır. Çan kulesinin tam yeri ve net ölçüleri bilinmemekle beraber konumu ve yapısı ile ilgili taslak öneri yapılmıştır.

Mor Efrem Manastırı Kilisesi'nin damının Mardin geleneksel yapıları göz önünde alınca toprak dam olduğu düşünülmektedir. Yapının damının sonradan şap ile kaplandığı görülmektedir. Kilise'nin güney cephesinde işlevini kaybetmiş iki adet çörtlen bulunmaktadır. Yapıdaki kaybolan çörtlen izlerinin olduğu alanlara özün çörtlenlere uygun olarak eklenmesi önerilmiştir.

4.5. Restorasyon

Yapının estetik ve belgesel değerlerine saygı duyarak ve bu değerleri yıpratmadan, teknolojik olanaklarla yapının çağdaş dünyada var olmasına yönelik yapılan uygulamalardır (Binan 1994).

4.5.1. Restorasyon Yaklaşımı

Mor Efreman Manastırı Kilisesi 1915 yılından sonra farklı amaçlarla kullanılmış, bu kullanımlar esnasında yapı üzerinde müdahaleler yapılmıştır. Bozulmalara maruz kalan kilise şu an kapalı olduğu için hızla yıpranmaktadır. Restorasyon projesi ile bozulmaların uygun tekniklerle temizlenip, gerekli onarımlar yapılarak yapının kuşaklar boyunca ayakta kalmasını ve kullanılmasını sağlamak amaçlanmıştır.

ICOMOS-Venedik Tüzüğü ‘Madde-5-Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu çeşit bir kullanım arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı ya da süslemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir’ (Venedik Tüzüğü1964).

Venedik Tüzüğü ışığında kültürel mirasın korunması ve yaşanabilir olması için doğru şekilde işlevlendirilmesi gerekmektedir. İşlev verilirken yapının sadece kilise mekanı değil manastırın tüm bölümleriyle bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Bu çalışmada sadece Mor Efreman Manastırı Kilisesi incelenebilmiş, diğer yapılar çalışma dışında bırakılmıştır. Yapının restorasyonu ve yeniden kullanılması konusunda tüm birimler bütünlük oluşturmalıdır.

Yapının dışarıdan müdahale yapılmadan özgün olarak korunması ve yapının ait olduğu cemaatin isteği göz önünde bulundurularak yapının ana işlevini koruması gerektiğini ve etrafında yer alan Manastır mekanlarının da esnek kullanıma uygun işlevlendirilerek yapının gelecek nesillere aktarımı uygun görülmüştür.

4.5.2. Koruma ve Onarıma İlişkin Değerlendirmeler

4.5.2.1. Temizleme

Anıtların ve kentsel sitlerin genel etkilerini bozan, tarihi ve estetik değer taşımayan eklerden arındırılması işlemidir (Ahunbay 2007).

Temizleme, yapıya sonradan eklenmiş tarihi özellik taşımayan öğelerin kaldırılması, çimento esaslı malzemenin kaldırılması, rutubet, çiçeklenme ve sıva ve boyanın temizliğini kapsamaktadır.

-Uygun Olmayan Eklerin Kaldırılması;

Mor Efrem Manastırı Kilisesi daikonikon ve papaz odasında sonradan eklenen ve plan bazında müdahale edilmek amacıyla örülmüş tuğla duvarlar mevcuttur. Aynı şekilde Kiliseye geçiş sağlanan açıklık tuğla duvarlarla kapatılmıştır. Duvarların kaldırılması ve açıklıkların boşaltılması gerekmektedir. Kilise'nin bema ve naos alanlarında yer alan ahşap yağınlar yapı içerisinde kaldırılmalıdır, apsidiolün arkasındaki duvarın yıkılması sebebiyle çöp yığınları birikmiştir. Buradaki çöpler ve enkaz temizlenmelidir. Kilise'nin güney ve batı cephelerinde tuğla ile kapatılan tepe pencereleri boşaltılarak açıklıkların ortaya çıkarılması sağlanmalıdır.

-Çimento Esaslı Malzemenin Kaldırılması;

Kilise'nin naos, daikanikon ve papaz odasında bulunan ve avluyu kaplayan betonarme yer döşemesi sökülerek özgün döşeme ortaya çıkarılmalıdır. Yapının bodrum katında çimento esaslı malzemeyle kaplanmış döşeme temizlenmelidir. Kilise'nin damına dökülen özgün halinden uzak betonarme kaldırılmalıdır.

-Sıva Ve Boyanın Raspa İle Temizliği;

Yapının iç duvarlarında ve çatı örtüsünün üzerinde kireç badana ve çimento esaslı sıva kalıntıları yer almaktadır. Yapıdaki sıva ve boyalar raspa yöntemiyle temizlenmeli yapının orijinal yüzeyi ortaya çıkarılmalıdır.

-Çiçeklenme Temizliği;

Çiçeklenme sorunu olan cephelerde, sepiolite ve attapulgate gibi killi hamur yüzeye sıvanır, sıvanan tabaka kuruduktan sonra kaldırılır (Ahunbay 2007).

Kilise'nin cephelerinde ve avlusunda oluşan çiçeklenmeler mevcuttur. Çiçeklenen yüzeyler emici kil ve kağıt hamuruyla temizlenmelidir.

-Rutubetin Tespiti Ve Temizliği;

Dakonikon ve papaz odası mekanlarında ve yapının bodrum katlarında yoğun, Kilise'nin cephelerinde de bölgesel olmak üzere rutubet izlerine rastlanmaktadır. Bu izler mekanik temizleme yöntemi ile temizlenmelidir.

4.5.2.2. Sağlamaştırma

Hasar analizinde yer verilen çatlaklar kenetlerle güçlendirilmelidir. Taş duvarlarda bağlayıcılığı zayıflamış derzlerin temizlenerek derzlerin yeniden özgün harca yakın bir harçla doldurulması gerekmektedir.

4.5.2.3. Bütünleme

Cephede ve mekan içlerinde taş duvar yüzeylerinde meydana gelen kopmalar uygun onarım harcıyla tamamlanmalıdır. Yapı üzerinde yer alan kitabelerin bezemelerinde yer alan kopmalar konusunda uzman kişilerce onarılmalıdır. Daikanikon ve papaz odasında bulunan merdiven basamaklarındaki kayıplar düzeltilmelidir.

4.5.2.4. Yeniden Yapım

Yapının çatısı özgün mimariye uygun şekilde yeniden yapılacaktır. Üst örtünün yapı ile uyumlu olması önem taşımaktadır. Üst örtü yapılırken mevcut özgün çörlenlerin korunmasına dikkat edilmelidir, kaybolan çörlenler özgün olanları göz önünde bulundurularak yeniden yapılmalıdır.

Dökülmüş ya da raspa ile temizlenen ve yeniden sıva yapılması gereken mekanların sıvaları uygun harçla yeniden yapılmalıdır.

Pencere ve kapılar restitüsyon önerisine uygun olarak yeniden yapılacak, yerinde boş olanlar uygun şekilde eklenecektir.

Yapının tekrar kullanılması adına gerekli elektrik ve tesisat uygulamaları teknik ekiplerce planlanmalıdır.

Yapıya eski işlevinin tekrar kazandırılması adına restitüsyon projelerinde karar verilen şekilde çan kulesi yapıp yapıya eklenmelidir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tez kapsamında; Mardin tarih, coğrafya ve demegojik olarak incelenmiş Mor Efrem Manastırı Kilisesi çevresindeki kiliselerle araştırılmıştır. Mor Efrem Kilisesi'nin 1933 yılına kadar faal olduğu, sonraki tarihlerde hastane, yurt ve biriket imalathanesi gibi işlevler aldığı kaynaklarda görülmüştür.

Kilise yapısı üzerindeki detaylar sonucunda yapıdaki bozulma ve hasarlar tespit edilmiştir. Bu hasarlar nedenleriyle beraber ele alınmıştır. Yapının günümüzdeki durumu tüm detaylarıyla ölçülmüş ve rölöve çizimleri yapılmıştır. Yapının araştırmalar sonucu bulunan tarihi fotoğrafları, yapıdaki izler ve Mardin'deki benzer dönem örnekleri ele alınmış ve restiüsyonu çizilmiştir. Restitüsyon ışığında yapının korunması için gerekli yöntemlerin yer aldığı restorasyon projesi hazırlanmıştır.

Kaynak araştırmaları ve vaziyet planları çizimleri yapılırken Mor Efrem Manastırı tüm birimleri ele alınmıştır. Hasar ve malzeme analizleri, rölöve çizimleri, restitüsyonu ve restorasyon projeleri hazırlanırken yapı kompleksi içinde odak yapı konumundaki Kilise ele alınmıştır. Restorasyon uygulaması yapılacağı zaman projeler ışığında yapı bütün olarak ele alınmalıdır.

5.1. İşlevlendirme

Tarihi yapılara işlevler verip onların yaşayarak korunabilmesi, çağa uygun işlevlerle yapılara yeni boyut kazandırma; çağdaş toplumları zaman zaman geçmişe götürüp onlara geçmişin gizem dolu güzelliklerini yaşatabilme ve topluma geçmişten ilginç, öğretici, düşündürücü kesitler sunma ihtiyacıdayız (Altınoluk 1998).

Anıtsal yapılarda toplumsal yarar kavramı önemlidir. Geçmişte toplum yararı için yapılan medreseler, hanlar, külliyeler gibi günümüzde kullanılmaması, atıl durumda olması bugün sağlayabilecekleri toplumsal yararı engellemektedir (Tetik 2018).

Yapının işlevlendirilerek kullanılması toplumsal ve ekonomik gibi faydalar sağlarken korunarak gelecek nesillere aktarılmasını da sağlamaktadır. Mardin Mor Efrem Manastırı Kilisesi bu bağlamda değerlendirilmeli ve yapıya uygun işlev verilmelidir.

Üç farklı yeniden kullanım seçeneği vardır. Bunlar sırasıyla;

-Tarihi yapıya günümüz ihtiyaçlarını karşılayacak adaptasyonlar yapılarak özgün işlevinin devam ettirilmesi,

-Özgün işlevinin korunması ile birlikte bu işlevi destekleyecek işlevlerinde olduğu karma kullanım,

-Yapının tamamen yeni bir işlevle kullanılmasıdır (Mısırlısoy ve ark. 2016).

Mardin Mor Efrem Manastırı Ve Mardin Mor Efrem Manastırı Kilisesi Mardin'in tarihine ve geçmişteki inanç ve sosyal yapısına ışık tutan anıtsal bir yapıdır. Konumu gereği turizme kaktı sağlayabilecek potansiyele sahiptir. Yapının onarılması ve işlevlendirilmesi Mardin'nin turizmine ve ekonomisine katkı sağlayacaktır.

Yapının mülkiyetinin Süryani Katolik Vakfına ait olması ve cemaatin ihtiyaç ve istekleri göz önüne alınarak Kilise'nin yapıldığı dönemdeki işlevinin korunması gerekmektedir. Manastır'ın büyük bir alan kaplaması ve Kilise ile birlikte konut ve müştemilat kısımlarının olması yapının işlevlendirilken bir bütün olarak ele alınmasını gerekli kılmıştır. Kilise'nin işlevini koruması Süryani Katolıklara dini yapı sağlarken zemin katta yer alan müştemilat alanlarının Süryani halkının tanıtımına katkı sağlayacak bir müze olarak işlevlendirilmesi uygun görülmüştür. Zemin kattaki avludan merdivenle geçiş sağlanan kendisine ait avlusu olan ve avluyu U biçimde saran mekanlar atölye Süryani çalıştay ve atölye çalışmaları için kullanılabilecek alanlar oluşturmak ve cemaatin özel günleri için kullanabilecekleri bir alan oluşturulması uygun görülmüştür.

Mardin Mor Eferem Manastırı Kilisesi'nin ana işlevini koruyarak etrafındaki yapılara da onu destekleyecek işlev verilip karma kullanım sağlaması yapının yaşayarak gelecek nesillere aktarımı sağlayacaktır.

6. KAYNAKLAR

Açıklık, O., Aydın, S., Canbeyoğlu, N.K., Ergün G., Işoğlu, İ.M., Özmen, A., Ünsal, S., 2001. Taşın Belleği Mardin. Yapı Kredi Yayınları, Yayın No: 975-08-1029-5, Sayfa:342. İstanbul

Ahunbay, M., 2008. Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi. YEM Yayınları, Yayın No:9789757438519, Sayfa:205-873-1128. İstanbul

Ahunbay, Z., 2007. Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon. YEM Yayınları, Yayın No:975-7438-38-3, Sayfa:85. İstanbul

Akyüz, G., 1998. Mardin İlinin Merkezinde Civar Köylerinde Ve İlçelerinde Bulunan Kiliselerin Ve Manastırların Tarihi. Resim Matbaacılık A.Ş., Yayın No:975-8233-04-1, Sayfa:43-130. İstanbul

Altınoluk, Ü. , 1998. Binaların Yeniden Kullanımı. YEM Yayınları, Yayın No:9789757438632, Sayfa:15-22

Aydın, S., Emiroğlu, K., Özel, O., Ünsal, S., 2000. Mardin Aşiret-Cemaat-Devlet. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Yayın No:9789757306672.

Azimli, M. 2006. Klasik İslam Kaynaklarına Göre İlk Fetihten Artuklulara Mardin. I.Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu, Mardin, Sayfa:45.

Binan, D.U. 1994. Güzelyurt Örneğinde, Kapadokya Bölgesi Yığma Taş Konut Mimarisinin Korunması İçin Bir Yöntem Araştırması. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 271.

Çevik, A. 2006. Üç Yüzyıllık Bir Başkent Mardin. I.Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu, Mardin, Sayfa:66-69.

Döndüren, M.S., Şişik, Ö., Demiröz, A. 2017. Tarihi Yapılarda Görülen Hasar Türleri. **Selçuk Üniversitesi Sosyal Ve Teknik Araştırmalar Dergisi**, 45-58 (13):6

İletmiş, A. 2016. Çizim Ve Fotoğraf Arşivi

Kafkas, İ.G., 2001. Taşın Belleği Mardin. Yapı Kredi Yayınları, Yayın No: 975-08-1029-5, Sayfa:397. İstanbul.

Karataş, L. 2018. Mardin Kenti İbadet Yapılarında Malzeme Kullanımı Ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa, 342.

Küçük, M.A., 2013. İnanç Turizmi Açısından Türkiye’de Dini Mekanlar. Berikan Yayınevi, Yayın No:978-975-267-897-2, Sayfa:353. Ankara.

Küçük, Z.G. 2008. Mardin Ve Çevresindeki Süryaniler. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 32.

Mısırlısoy, D., Günçe, K. 2016. Adaptive Reuse Strategies For Heritage Buildings: A Holistic Approach. **Sustainable Cities and Society**, 91-98 (26)

Murray,P., Murray, L. 2014. Oxford Dictionary of Christian Art and Architecture. Oxford University Press, Yayın No: 9780199680276, Sayfa:98. Oxford.

Olgaç, F., 2002. Mardin. Mardin Sesi Matbaacılık, Yayın No:9944-5647-0-2, Sayfa:22. Mardin.

Özcoşar, İ., 2008. 19. Yüzyılda Mardin Süryanileri. Beyan Yayınları, Yayın No:978-975-473-446-1, Sayfa No:135. İstanbul.

Özmen, A. 2006. Tur Ab'din Süryanileri Örneğinde Etno-Kültürel Sınırlar. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, Ankara, 88.

Reis, A.S.A. 2012. Mardin Kentinin Korunması Kapsamında Surp Kevork Ermeni Kilisesi Restorasyon Önerisi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 135.

Taşgın, A. 2005. Süryaniler Ve Süryanicilik. Orient Yayınları, Yayın No:9789756124017, Sayfa:55. Ankara.

Taştemir, M.2003. İslam Ansikopedisi. Türkiye Diyanet Vakfı, Yayın No: 975-389-414-7, Sayfa:43. Ankara.

Ternon, Y., 2013. Mardin 1915 Bir Yıkımın Patolojik Anatomisi. Belge Yayınları, Yayın No:9789753442749, Sayfa:315. İstanbul

Tetik, A. 2018. Mardin Kasımiye Medresesi İçin Yeniden İşlevlendirme Önerileri Geliştirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 27.

Zafer, C. 2012. Mardin Yöresi Süryanilerinde Dini Ve Sosyal Hayat. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, Elazığ, 7

Zakar, L., Eyüpgiller K.K., 2015. Mimari Restorasyon Koruma Teknik Ve Yöntemleri. Ömür Matbaacılık A.Ş., Yayın No:978-605-65416-1-2, Sayfa:47. İstanbul

[<http://www.artuklu.edu.tr/tr/sosyal-tesisler/kiliseler>]. Erişim Tarihi:20.08.2018

[<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/mardin/gezilecekyer/mor-behnam-kirkklar-kilisesi>]. Erişim Tarihi:20.08.2018

[http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0243603001536681730.pdf] Erişim Tarihi:18.06.2016

[<https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?k=A&m=MARDIN>]. Erişim Tarihi:01.11.2017

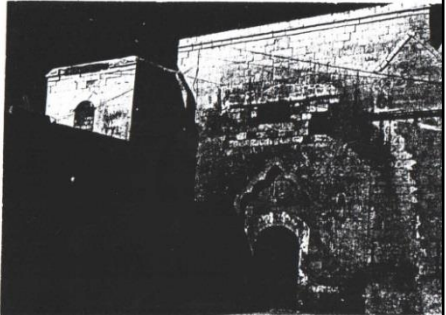
[<http://www.suryanikadim.org/reyono/default.aspx?s=11&b=5>]Eriřim
Tarihi:12.04.2019

[<https://www.mardinhotel.com/wp-content/uploads/2013/03/mor-yusuf-kilisesi.jpg>]
Erişim Tarihi 08.10.2018

EKLER

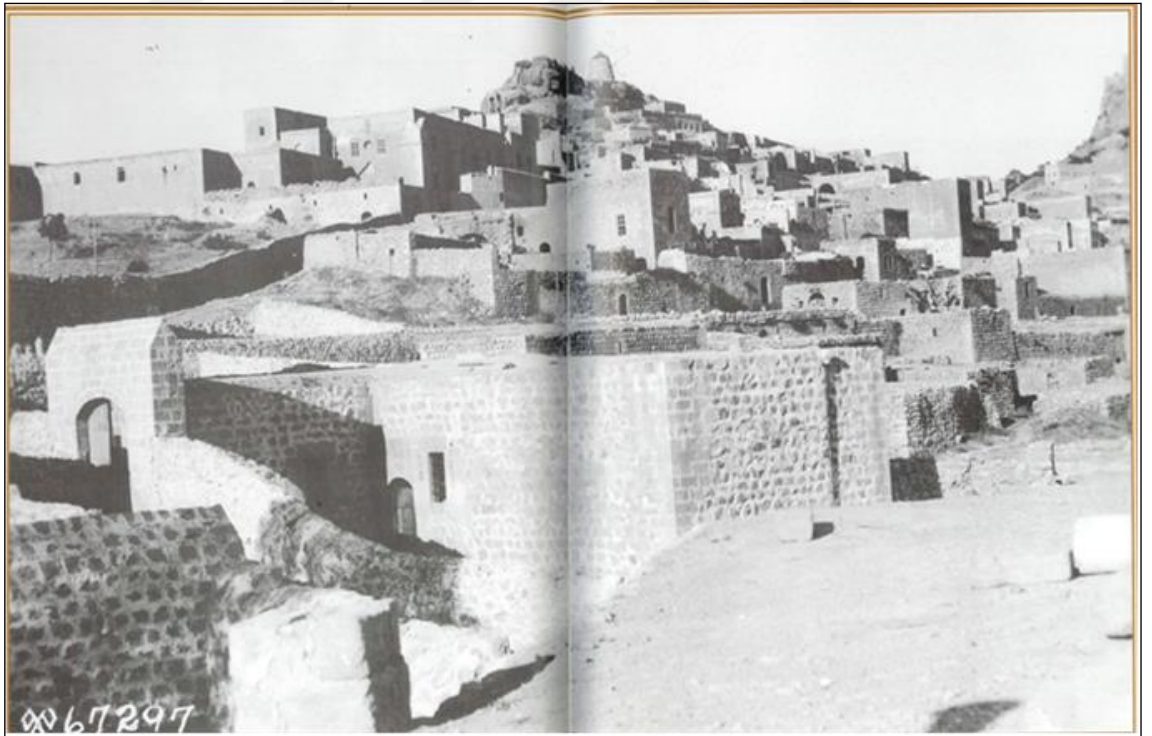
AVRUPA KONSEYİ		DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ		D.K.V.K.E.		ANIT		ENVANTER NO: 47.00.0/1.0/35																																																	
TÜRKİYE		ESKİ ESERLER VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ						HARİTA NO: 22 M-11b 1/1000																																																	
İLİ: MARDİN		İLÇESİ: MERKEZ		MAHALLE KÖY VEYA MEVKİİ: Diyarbakırcapı Mah.		KORUMA DERECEİ:		ANITSAL																																																	
SOKAK VE KAPI NO: Garaj Sodu		KADASTRO		PARTE: ADA: PARSEL:		CEVRESSEL		1 2																																																	
ADI: ESKİ KİLİSE (VAKIF ÖĞRENCİ YURDU)		YAPILAN:		YAPAN:		HİSSE: ÇAĞI		1 2																																																	
		YAPIM TARİHİ:		KİTAP:		YAKİTİ:																																																			
GENEL TANIM:																																																									
<table border="1"> <tr> <td>KORUMA DURUMU</td> <td>A</td> <td>İYİ</td> <td>TAŞIYICI YAPI</td> <td>A</td> <td>DIŞ YAPI</td> <td>A</td> <td>ÜST YAPI</td> <td>A</td> <td>İÇ YAPI</td> <td>A</td> <td>SÜSLEME ELEMANLARI</td> <td>A</td> <td>RUTUBET</td> <td>A</td> <td>YON</td> </tr> <tr> <td></td> <td>K</td> <td>ORTA</td> <td></td> <td>B</td> <td></td> <td>K</td> <td></td> <td>B</td> <td></td> <td>K</td> <td></td> <td>B</td> <td></td> <td>B</td> <td>İZ V</td> </tr> <tr> <td></td> <td>C</td> <td>FENA</td> <td></td> <td>C</td> <td></td> <td>C</td> <td></td> <td>C</td> <td></td> <td>C</td> <td></td> <td>C</td> <td></td> <td>C</td> <td>ÖNEK</td> </tr> </table>										KORUMA DURUMU	A	İYİ	TAŞIYICI YAPI	A	DIŞ YAPI	A	ÜST YAPI	A	İÇ YAPI	A	SÜSLEME ELEMANLARI	A	RUTUBET	A	YON		K	ORTA		B		K		B		K		B		B	İZ V		C	FENA		C		C		C		C		C		C	ÖNEK
KORUMA DURUMU	A	İYİ	TAŞIYICI YAPI	A	DIŞ YAPI	A	ÜST YAPI	A	İÇ YAPI	A	SÜSLEME ELEMANLARI	A	RUTUBET	A	YON																																										
	K	ORTA		B		K		B		K		B		B	İZ V																																										
	C	FENA		C		C		C		C		C		C	ÖNEK																																										
VAZİYET PLANI																																																									
FOTOĞRAF																																																									
																																																									
GÖZLEMLER:																																																									
BUGÜNKÜ SAHİBİ:					BAKIMINDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ:																																																				
YAPILAN ONARIMLAR:																																																									
AYRINTILI TANIM:																																																									
<table border="1"> <tr> <td>TEKNİK</td> <td>SU</td> <td>ELEKTRİK</td> <td>ISITMA</td> <td>KANALİZASYON</td> </tr> <tr> <td>ÖLÇÜLER</td> <td>X</td> <td>X</td> <td>X</td> <td>X</td> </tr> </table>										TEKNİK	SU	ELEKTRİK	ISITMA	KANALİZASYON	ÖLÇÜLER	X	X	X	X																																						
TEKNİK	SU	ELEKTRİK	ISITMA	KANALİZASYON																																																					
ÖLÇÜLER	X	X	X	X																																																					
ORJİNAL KULLANIMI:																																																									
ERKENİ KİLİSESİ																																																									
BUGÜNKÜ KULLANIMI:																																																									
BİRİKET İMALATHANESİ VE VAKIF ÖĞRENCİ YURDU																																																									
ÖNERİLEN KULLANIMI:																																																									
HAZIRLAYANLAR:																																																									
Gökçe Günel Sanat Tarihçisi																																																									
Gülşüm Kobal Türkolog																																																									
Cenap Işık Etnolog																																																									
Hüsnü Şaylıman Arkeolog																																																									
KONTROL EDEN:																																																									
/ / 19																																																									
G. H. E. E. A. Y. K. KARARLARI																																																									
NO: 1 / / 19																																																									
/ / 19																																																									
/ / 19																																																									
REVİZYON																																																									
/ / 19																																																									
G. H. E. E. A. Y. K. ONAYI																																																									

YAYIN DİZİNİ:		EKLER:	
RAPOR	X	RAPOR	X
FOTOĞRAF	X	FOTOĞRAF	X
ROLÖVE PROJESİ		ROLÖVE PROJESİ	
RESTORASYON PROJESİ		RESTORASYON PROJESİ	
HARİTA	X	HARİTA	X
KROKİ		KROKİ	
KİTAP		KİTAP	

EK-1:Tescil Fişi

İli		MARDİN		<i>Türkiye Cumhuriyeti</i> TAPU SENEDİ		Fotoğraf	
İlçesi		MERKEZ					
Mahallesi		ÇABUK					
Köyü							
Sokağı							
Mevkii		KIRKIS					
Satış Bedeli		Pafra No.	Ada No.	Parsel No.	Yüzölçümü		
0.00		31.32-K-B	29	73	ha	m ²	dm ²
		6.442.00 m ²					
Niteliği		AVLULU KARGIR KİLİSE VAKFI VE KARGIRLER					
Sınırı		Planındadır					
		Zemin Sistem No : 5696730					
Edinme Sebebi		Tamamı SÜRYANİ KATOLİK CEMAATİCİT MERİFRAM MANASTIR VAKFI adına kayıtlı iken MARDİN SÜRYANİ KATOLİK KİLİSESİ VAKFI adına Tüzel Kişiliklerin Ünvan Değişikliği işleminden.					
Sahibi		MARDİN SÜRYANİ KATOLİK KİLİSESİ VAKFI Tam					
Geldisi		Yevmiye No.	Cilt No.	Sahife No.	Sıra No.	Tarihi	Gittisi
Cilt No.		1840	3	238		18/05/2010	Cilt No.
Sahife No.		Siciline Uygundur.					Sahife No.
Sıra No.		<i>İlhan BAŞARAN</i> Mardin Tapu Sicil Müdüğü					Sıra No.
Tarih		HÜZ: * Mükayyetatı ayta kadar ile sunmayı için taahhüdüne müvafakat etmiştir. Tebliğat Kanunu Hükmünden peresince adres değişikliği için Tapu Sicil Müdürlüğüne bildirilmiştir.					Tarih
Döner Sermaye İşletmesi tarafından bastırılmıştır.							Stok No 129

EK-2:Tapu Kaydı

EK-3:Mor Efrem Manastırı Kilisesi Eski Resimleri (Albert Gabriel)

Ek-4:Mor Efrem Manastırı Kuşbakışı Resimleri (Ata İLETMİŞ arşivi)

Ek-5:Batıda Yer Alan Çağatay Caddesi

Ek-6:Güneydeki 241. Erdes Sokak

Ek-7: Doğuda Bulunan 248. Sokak

Ek-8: Kilise Naos Alanı

Ek-9: Kilise Apsis Ve Yan Apsis

Ek-10: Batı Avlusundan Kilise

Ek-11: Güney Avlusundan Kilise

Ek-12: Güney Avlusu ve Sokak

Ek-13: Batı Avlusu ve Sokak

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Heval AYDIN

Doğum Yeri ve Tarihi: Bismil-1990

Adres:Kayapınar-Diyarbakır

E-Posta:hevalaydin@gmail.com

Lisans: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Mimarlık Mühendislik Fakültesi Mimarlık Bölümü
(2014)

Yüksek Lisans: Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim
Dalı(Haziran 2019)

**DİCLE ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEZ İNTİHAL FORMU**

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

ADI VE SOYADI	HEVAL AYDIN
ÖĞRENCİ NO	16808004
EĞİTİM – ÖĞRETİM YILI	2018-2019
YARIYIL	☐ Güz ☒ Bahar
ANABİLİM DALI	MİMARLIK
PROGRAM	Yüksek Lisans
TEZ KONUSU	MARDİN MOR EFREM MANASTIRI KİLİSESİ KORUMA VE RESTORASYON ÖNERİSİ

İNTİHAL RAPORU BİLGİLERİ

RAPOR TÜRÜ	Tez Savunma Sınavı Sonrası
SAYFA SAYISI	102
BENZERLİK ORANI	%14
RAPORLAMA TARİHİ	09/07/ 2019

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın kapak sayfası, giriş, ana bölümler, sonuç ve tartışma kısımlarından oluşan toplam 102 sayfalık kısmına ilişkin, 09/07/2019 tarihinde şahsım tarafından TURNITIN adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan intihal raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %14 ‘tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- ☒ Kabul/Onay sayfaları hariç,
☐ Kaynakça hariç
☐ Alıntılar dâhil
☐ Diğer

Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Lisansüstü Programlarda Tez Çalışması İntihal Raporu Uygulama Esasları’nı inceledim ve bu Uygulama Esasları’nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

HEVAL AYDIN

10/07/2019

DOÇ.DR.M.MÜCAHİT YILDIM
Tez Danışmanı
10/07/2019

DOÇ.DR.TÜRKAN KEJANLI
Anabilim Dalı Başkanı
10/07/2019